

## gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 4. junija 1879.

**Obseg:** Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov. — Karbolna kislina v vrtnarstvu. — Gospodarske skušnje. — Neposredni (direktni) davki. — Vodilo za državne volitve. — Gospoda Dežman in vitez dr. Kaltenegger v ustavoverskem zboru ljubljanskem — in pa grof Hohenwart z centralnim volilnim odborom dunajskim. — Slovensko slovstvo. — Dopisi. — Novičar.

## Gospodarske stvari.

## Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov.

## A. Gosenice.

1. Cvetna zavijavka, zimski pezdic (Frostnachtschmetterling, *Geometra brumata*, *Lepid.*) je metulj moljaste vešaste podobe z en centimeter dolgim životom. On (mandelj) ima štiri popolnoma razvite flafutice med tem, ko se pri babici le mali nastavki tistih nahajajo, s katerimi letati ne more. Njegove sprednje flafutke so rumeno-rujave barve, preprežene z več cikcakastimi črtami, a zadnje so pa blede; on meri čez razprostrene flafutice do  $2\frac{3}{4}$  centimetra širjave. Nastavki njenih flafutic so nekoliko temnejše barve od manjdeljčevih in imajo srčasto podobo. Šesteronožni život metuljev ima na hrbtu devet počeznih obročkov; njegov spodnji del je nekoliko svetleje barve nego zgornji. Gosenica njegova je iz početka  $\frac{2}{3}$  centimetra dolga, rujava in gola; po prvem levenji postane rumenkastobledo-, po drugem pa temno-zelena. Ob zadnjem levenji doseže 3 centimetre dolgoti. Svetleje in temneje črtice potezajo se po dolžini celega njenega života; nog ima 20. Njena buba (mešiček, zapredek) je rumeno-rujava in ima na koncu 2 na zvunaj zakrivljena špička.

Kakor hitro v jeseni hlad nastane in zmrzovati prične, izleze ta metuljček iz svoje bube, obletuje po noči drevesna debela, na katerih proti drevesnemu vrhu lazečo babico oplodi. Po oplodbi znese babica od 250 do 300 podolgasto okroglih, iz početka blede-zelenih jajčic, ki pa pozneje rumeno-rudeča postanejo. Jajčica svoja polaga v razpokline deblove skorje, mah na vejah, a najraje pa v kôte popkov — po več skupaj — eno poleg drugega. V začetku pomladi izlezejo iz jajčic male gosenice, katere se nemudoma v cvetne popke zarinejo, v katerih ostanejo dotlej, da je cvetje in listje za njihovo požrešnost dovolj razvito, kar se vse skupaj zaprede in v pajčevino zavije. Kolikor večja postaja gosenica, toliko bolj je tudi požrešna; od popka do popka lazi in cvetju naredi velikansko škodo. Če je ta gosenica drevo več let zaporedoma močno napadala in cvetja ropala, se slednjič osuši. Severno stran drevesa navadno bolj ljubi in napada nego južno. — Dovolj godna gosenica spusti se raz drevesa po pajčevinasti nitki na zemljo, kjer se v bližini debela pod rušo zabubi, kar se

konec meseca maja ali pa še le iz začetka junija godí, — od kodar v jeseni (navadno meseca oktobra ali novembra) kot nov metulj izleze.

Zatirati more se ta mrčes le kot buba in kot metulj vspešno; gosenic po visokem sadnem drevju raztrešenih iskati in moriti, bilo bi skoraj popolno prazno delo.

Uničevanje bub doseže se z malim trudom in vspešno s tem, da se ob času od meseca junija pa do oktobra zemlja okoli sadnih dreves kake  $\frac{2}{3}$  metra od debela naprej globoko in dobro prekoplje; tako spravijo se bube, katere le plitvo tičijo v zemlji, globočeje pod zemljo, metulji, izvalivši se, pa ne morejo do površja in v zemlji poginejo.

Uže izlezli metulji pokončujejo se najzdatneje s tem, da se v začetku meseca oktobra, ko začne metulji o mraku sadna drevesa obletavati,  $1\frac{1}{3}$  metra visoko nad zemljo napravijo iz močnega papirja na gladkem kraju debela široki navzdol obrnjenemu lijaku (trah-tarju) podobni pasi, kateri morajo na znotranji strani s kako lepljivo tvarino namazani biti. Najboljše za to je sledeče mazilo: Vzame se 1 funt črne smole, kakoršna rabi se za osmoljenje sodov,  $\frac{1}{2}$  funtov gostega (rektificiranega) trpentina in  $\frac{3}{4}$  funta lanenega olja; to se skupaj pomeša, in mazilo je gotovo. Papirnati, lijaku podobni pas priveže se na drevesno deblo tako, da po deblu na drevo lazeče babice pod privezo nikjer skozi zlesti ne morejo. Ker pa babice letati ne morejo, ostanejo prilepljene in vjete na spodnji, namazani, od debela viseči strani papirja, kjer kmalu poginejo. — Ta papirnati pas mora se pa na spodnji strani najmanj vsakih 8 dni, in če se je na-nj uže veliko metuljev prilepilo, tudi v krajšem času iznova namazati, da vedno lepljiv ostane.

Pri starih sadnih drevesih z debelo mrtvo, trdo in zelo razpokano skorijo pa ni treba papirnatega obroča, ker se taka skorija brez vsake poškodbe drevesa kar naravnost sama z navedenim mazilom po deblu dobro namazati sme.

Kot dobro lepljivo mazilo v povedani namen more se tudi premogov katran nekoliko s trpentinom ali pa lanenim oljem pomešan vspešno rabiti.

Veliko vrednost premogovega katrana (Steinkohlentheer) znana je uže tako skoraj vsem sadjerejcem za drevesne rane in poškodbe, izuzemši one pri požlahnovanji načinjene.

Tudi obloge z v petrolej pomočenimi platnenimi cunjami cvetno zavijavko od sadnega drevja kolikor toliko odganjajo.

Razen teh dosedaj navedenih pokončevalnih pripomočkov proti imenovanemu, kakor tudi še proti drugim brezštevilnim, sadnemu drevju škodljivim mrčesom je pa gotovo eden med boljšimi tudi ta, da se v začetku spomladi mrtva koža, mah in druga nesnaga razdebla in drevesnih vej dobro ostrže, vse stare rane in globinice čisto osnažijo (ne le po deblu, nego tudi po vejah) in se dobro zamažejo, ter se potem celo deblo z apnom in pepelom — ali pa z apnom in ilovico pomešano — dobro pobeli. S tem načinom uniči in pokonča se brez števila mrčesnih jajčic in bub, katera v skorjinih razpokah tičijo.

Temu metulju zelo podoben je tako zvani „veliki pérni zavijač“ (der grosse Frostnachtschmetterling; Geometra defoliaria. L.), kateri razen sadnega drevja tudi drugo listovje napada. Ta metulj je nekoliko večji od unega, njegova barva je bolj rumenkasta. Gosenica je svetlo-rumena, ima po hrbtu rujavo-rudečo pasov ali progo. Buba je rudeče-rujava in ima na koncu samo po en špiček. V vsem drugem sta si z unim popolnoma enaka. Zato se končuje prav tako.

(Dalje prihodnjič.)

## Karbolna kislina v vrtnarstvu.

Karbolna kislina (Carbolsäure), ki se v vsaki apoteki dobiva, je za pokončevanje škodljivega mrčesa po pravici hvaljeno sredstvo. Se ve da sama na sebi bila bi premočna; pokončala bi tudi rastline, katere ravno varovati hočemo škodljivcev. Zato se mora s toliko vode stanjšati, da za rastline uničevalno moč zgubi. V ta namen so se razne poskušnje s karbolno kislino že delale. Prva skušnja se je naredila tako, da so 1 del karbolne kisline zmešali z 20 deli vode. Ta zmes se je pustila 24 ur stati, da se je še bolj razkadila in oslabila, predno se je rabila. Na vrhu te zmesi se je prikazala tanka oljnata plast, ki je vsako rastlinsko snovino popolno in hitro umorila. S to zmesijo ni bilo toraj nič početi; razlita po gredici z redkvijo in zeljnasi sajenicami, ki so jih zeljske bolhe hudo nadlegovale, je pokončala rastline in mrčes. Tudi raztoplina z 1 delom karbolne kisline in 50 deli vode bila je še premočna. 1 del karbolne kisline in 100 delov vode — to je bilo primerno in pravo. Poginilo je za njo vse mrčesje in rastlinam ni nič škodovala. Vsigdar pa je treba oljnato kóžico, ki se vrh raztopljine naredi, odstraniti, in potem še le škropiti. Jednokratno škropljenje je rešilo vse gredice zeljnih bolh, listnih uš in črvov; prav majhna trohica te raztopline, ki se je na mravljišče valila, je drobno živalico na vrat na nos iz mravljišča pregnala. Črešnjevo drevo, katerega zreli sad je mravlje močno na-se vlekel, bilo jih je v kratkem rešeno, ko se je deblo s karbolno raztoplino pomočilo; vendar pa so se v 3—4 dneh zopet jele zbirati, ko je duh karbolne kisline zginil. Še le, ko se je volnat trak v karbolno kislino pomočen okoli debla ovil, so bile mravlje za zmirom odpodene. Tudi razni drugi mrčesi se dajo s to raztoplino pregnati, posebno listne uši, ki so rastlinam in drevju mlajšemu in starejšemu zelo na škodo.

## Gospodarske skušnje.

\* *Kdaj je najbolje les sekati?* Da je les pozimi posekan, to je sploh znano; al manj znano je, da tudi vsak pozimi sekani les ni v trpežnosti enak, in zakaj ne? — Časnik „Hamburger Gartenzeitung“ poroča o skušnjah, pred več leti napravljenih v Brnu v Švici.

Tako, na priliko, so se smreke enako debele, enako stare, enako zdrave in na istem kraju rasteče, pa meseca januarija posekane, za 12 odstotkov manj močne skazale, ko so jih obložili z enakimi težami, — une meseca februarija posekane pa za 20 odstotkov in une marcija meseca posekane celo za 38 odstotkov slabeje, kakor tiste smreke, ki so jih decembre meseca posekali. Smreko, katero so položili v vlažno zemljo in ki je bila meseca februarija posekana, so našli že čez osem let gnjilo, druga pa, ki so jo v enako zemljo decembra meseca položili, je bila po preteku 16 let še trdna in močna. Platišče na kolesih iz bukovega lesa, ki je bil meseca februarija posekan, je bilo uže čez 2 leti za nič, uno pa, iz bukev, meseca decembra posekan, je trpelo celih 6 let. Meseca decembra posekani les ne spušča mokrote skozi se, v drugih mesecih sekani les pa toliko bolj spušča mokroto, kolikor pozneje je posekan. — V muzgi sekani les je veliko manj trpežen memo onega, ki je bil pozimi sekan. Ob času zimskega pokoja se v rastlinah, posebno v drevesih, vsedejo tiste snovi, ki se jih rastlina za živež prihrani, v sredici drevesnega debla; te snovi se pa ob času muževnosti zopet stanjšajo in služijo kot prvi živež na novo oživljeni rastlini. Te rezervne snovi obstajajo največ iz štirke, katera se v posameznih celicah rastline v podobi majhnih zrnec nabira. — Po skušnjah Francoza Prilleux-a se dá s pomočjo joda izvedeti, katera drevesa so bila pozimi sekana in katera ne. Če se namreč les po čez prežaganega debla pomaže z jodom, v vodi raztopljenim, se prikažejo stremeni stržena (Markstrahlen) in pa še na drugih mestih lesa plavočrnike črtice na dnu po jodu rumenkasto barvanih celicah lesa. Pri lesu pa, ki je bil v polnem soku sekan, se pa cela plošča po jodu prikaže rumeno pobarvana; strženovi stremeni se pa od drugega lesa ločijo po tem, da so svetlejšje rumeni.

\* *Kako predenico (Flachsseide) na deteljiščih zatreti.* Predenica dela veliko škodo deteljiščem. Vendar pa te velike škode nikdo drug ni kriv, ko lahkomišeln in nemarni kmetovalec. Res se mora človek dostikrat čuditi mirnosti marsikaterega poljedelca, s katero gleda, kako se predenica širi in od dne do dne večje prostore najboljše krme pokončuje. Star skušen kmetovalec priporoča, naj se steblovje deteljno s predenico vred ali s srpom ali koso trdno pri tleh poseče, prostor potem precej na debelo z dobrim kompostom (mešanim gnojem) pokrije in trdno stepta. Detelja sama res da ne požene skozi kompostno plast. Vendar kompost ima pogosto v sebi travina semena, ki se jim pasji rep pravi ali pahovka. Ta poženejo in potem nadomestijo primanjkljaj detelje. Kdor nima komposta pri rokah, naj mesta, na katerih predenica raste, do dobra poseče s srpom ali koso, jih potem z nasteljo dobro potrosi, s petrolejem polije in zažge. Ali pa se pokošeni prostori globoko prekopljejo in s travnim semenom posejejo. Detelja je sicer vsakokrat na takih mestih izgubljena, al trava jo nadomesti. Kedar se za časa skrbi, da se predenica zatara, izguba na detelji ni velika. Kjer imajo ovce, je take prostore dobro z ovcami popasti, samo, da se ovce iz znanih vzrokov ne smejo gladne na tako pašo goniti. Kmetovalec mora toraj sam razširjenje predenice braniti in omejiti, samo potreba je gledati, da se že najmanjši začetki brž izprva zatarejo. Se ve da je treba, da se tudi na sosednih deteljiščih enako skrbno proti temu sovražniku postopa, ker se predenica iz enega polja tudi na drugo zatroša.

svoje blago k nam, kjer gotovo uže dokaj ameriški špeh, ameriške kože, in moka naše domače blago v ceni potiskajo. Po statističnih datah moremo prepričati se, kako mogočno in nevarno konkurencijo nam dela Amerika, ki je lansko leto 53 milijonov hektolitrov žita prodala Evropi. Prav tako potiska naše domače maslo in sir iz Amerike došlo blago. Celó frišno goveje meso prihaja iz Amerike in bati se je, da bo tudi od te strani cena mesa potisnena. V provinci „Chicago“ v Ameriki je kupčijska eksportna družba lansko leto neverjetno veliko mesa pripravila za Evropo. Jeseni in pozimi letos ona družba vsaki dan po 1000 volov ubije in meso za odpošiljatev po barkah, v katerih imajo posebne ledenice, pripravi. V lanskim zimi je ta družba pol drugi milijon prešičev zaklala in v Evropo poslala. Res je, da so stroški prevaževanja (transporta) veliki, a pri vsem tem so ameriški živinorejci zadovoljni, ker v Evropi dobé vendar lepo svoto, ki jim transportne stroške in vrednost živine še vedno dobro izplača. V provinci Texas je nek posestnik na sejm v Kandasu prignal 30.000 volov. Za vsakega vola dala mu je omenjena kupčijska eksportna družba 25 gld. Tudi jaz priznavam, da kmetovalci morajo pomisliti, da niso sami v državi, da so tudi obrtniki in rokodelci, ki radi po nizki ceni živež dobivajo. A pomisliti je tudi treba, da Amerika skoro nič obrtniških fabrikatov od Evrope ne jemlje. Zato so modri Francozi in Angleži sklenili prositi, da vlada zapre svoje meje ameriškim pridelkom. (Kon. prih.)

## Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov.

### A. Gosenice.

(Dalje.)

2. Zlatoritka ali zlatnica (der Goldafter, Bombyx chrysorrhoea L.), je 3 centimetre dolgi metulj z belimi krilci; cel njegov život je nepravilne debelosti, in pri babici, katera je od mandeljca nekoliko večja, na zadnjem koncu rdeče-rumeno obraščen (kosmat), od česar izvira tudi njegovo ime. Leta le po malem in še to prav okorno.

Gosenica je črno-siva, svetlo-rujavo obraščena in ima na hrbtu dve vstrični rdeče-rujavi potezi; nog ima 16. Njena buba obdana je z dlačnimi šopki, katera se nahaja v precej širokem in tankem pajčevinastem mešičku navadno na češuljicah in perji drevesnem.

Meseca junija ali pa še le julija izleze metulj iz bube na dan. Prec po oplodbi znese babica 300 do 400 belih jajčic na drevesno perjo v obliki podolgaste culice, katera je pravilno in skrbno z rudečkasto-rujavo dlako svoje zadnjice v obrambo slabega vremena dobro pokrila in zavarovala. To število jajčic navadno o 1 do 2 dneh znese. 14 dni pozneje, to je, koncem meseca julija ali pa v začetku avgusta izvalijo se iz jajčic uže male gosenice, in požró najprej v njihovi bližini nahajajočega se perja posamezne dele; zeló lene so, a močno požrešne. Jabelčna in bruševa drevesa nad vse ljubijo in gulijo. Proti mesecu oktobru napravijo si posebno stanovališča iz nepremočljive pajčevine med drevesnimi vejicami, obstoječa iz več oddelkov in razne velikosti, v katerih — kot gosenice na videz mrtve in sključene — do prihodnje spomladi prezimujejo.

Meseca marca ali pa še le aprila na to zopet iz svojih zimskih ležišč na dan izlezejo, ter se od mladega listja živé, in v tem času sadnemu drevju prav veliko škodo narejajo. Koncem meseca maja in v začetku junija prično se zabubovati.

Najvspešnejše more se ta grdi škodljivec sadnega drevja zatreti s tem, da se njegova gnjezda pozimski čas iščejo, z gosenciškimi škarijami odstrižejo, pobéré in sežgó.

3. Srebrnica ali prstanka (Ringelraupe, Ringelspinner; Bombyx neustria. L.) Metulj njen je navadno svetlo-rumene, večkrat tudi temno-rujave barve; nahaja se v različnih spremembah. Na sprednjih krilcih ima dve dobro ločljivi počezni potezi. On je v vsem živejši barve nego ona. Babica meri v širokosti z raztegnjenimi flafutkami 3 centimetre, a letati pa pri vsem tem ne more; po hrbtu je močno kosmata in zadnji del njenega života je z debelo volno (dlačico — mahom) pokrit.

Gosenica je nad 3 centimetre dolga, redko-kosmata, višnjevo-rudeča, rumeno-črtasta z belo progo po hrbtu. Glavo ima višnjevo sivo, na kateri se dve črni piki nahajate. Njena višnjevkasto-siva buba obdana je z belo pajčevino, posuto z rumenim prahom, kateri nastane iz posušene slezine, kojo gosenica zabubovaje se iz sebe cedi. Metulj ta izfrči konec meseca junija, ali pa v začetku julija meseca. Oplodena babica znese od 200 do 300 jajčic v 14 do 17 spiralnih vrstah na enoletne mladike sadnega drevja. Jajčica so z neko limino slezo trdno eno k drugemu prilepljena tako, da narejajo podobno širokega obročka (prstana), od česar tudi imé tega mrčesa izvira. Pomladi se iz jajčic izvalijo male gosenčice, katere iz začetka v pajčevinatem gnjezdu, ki ga same naredé, skupaj bivajo. Ko nekoliko odrastejo, razpršé se narazen iskaje si živeža, v kar jim perje in pa cvetje sadnega drevja služi. Gosenica prstanka nahaja se čestokrat tudi na brestu, belem trnju in na topolih. Slabega vremena in mraza se pa boji; napravlja si skupna stanovanja, v kakoršnih se jih večkrat po cele trume nahaja. Čas zabubovanja je od srede meseca maja do polovice junija.

Pokončuje se ta nesnaga najizdatneje s tem, da se pomladi, ko se drugih gosenic gnjezda obirajo in uničujejo, tudi tega mrčesa zalega na sadnih mladikah poišče, odreže in sežge, kar se posebno na pritlikavcih in špalirjih z malo težavo izvršiti dá. Tudi z gosenično baklo se more v slabem vremenu na stotine tega škodljivca v njegovem vremenskem stanovanju pokončati; a še lažje je pa mlade gosenčice, dokler se v svojem prvotnem gnjezdu skupaj nahajajo, s tem uničiti, da se s cunjami pomečkajo.

Med ptiči sta vrabec in ščinkovec najhujša sovražnika in lovca te med vsemi gosenicami skoraj najnevarnejše sovražnice sadnega drevja.

4. Drevesni belin (der Baum- oder Heckenweissling; Pontia crataegi L.), kateri se prišteva v vrsto podnevnih metuljev, je 6 centimetrov širok in ima mlečno-bela krila s črnimi žilicami preprežena; njegov život je zgoraj temno-siv, spodaj pa belkast.

Gosenica njegova je iz začetka umazano-rumena, pozneje pepelnato siva in obraščena; ona ima na hrbtu rudeče-rumeno in črno pas, ter je popolnoma doraščena 4½ centimetra dolga. Njena zelenkasto-rumena buba je zeló neredno s črnimi pikami in progami omažena.

Meseca junija, dostikrat pa tudi še le meseca julija prikaže se metulj, kateri po dnevu skoraj neprestano okoli leta, a prenočuje pa na močno dišečih cvetlicah. Meseca julija znese babica do 200 rumenih okroglih jajčic na zgornjo stran listja sadnega drevja, za kar si najraje slivino perjo zbere. Meseca avgusta izlezejo gosenice iz jajčic; pero, na katerem so se izvalile nemudoma prepredejo z neko lastno pajčevino. Pozneje se pa po drevesu za živežem popolnoma razidejo. V pozni jeseni (pred začetkom zime) zberó se zopet skupaj, ter

se jih po 6 do 10 skupaj v en list zaprede, kjer preizkušajo in čakajo meseca aprila prihodnjega leta, v katerem mesecu zopet izlezejo in s svojo izredno požrešnostjo sadnemu drevju preobčutljivo škodo zadajajo. Skoraj ga ni hujšega sovražnika med gosenicami za sadno drevje, kot je drevesni belin, kateri se po vsi pravici hudi požerun imenovati more in sme. — Po tretjem levanju se njegove gosenice zopet razkropijo, in se proti koncu meseca maja zabubijo. A letos jim za to sedaj ni bilo še ugodno vreme.

Najboljši pripomoček tega požeruha po moči zatreti je ta, da se pozimski čas njegova gnjezda, katera ima na koncu najzvučajnejših vejic sadnega drevja poiščejo, obirajo, nabirajo in sežgó. (Dal. prih.)

## Gospodarske skušnje.

\* *Kako češnje sveže (frišne) ohraniti.* Na Angleškem so skušali češnje ohraniti sveže. V ta namen so jih z reclji djali v steklenico. Steklenico so trdo zamašili in jo potem globoko zakopali v zemljo na vrtu. Ko so jo o božiču izkopali iz zemlje in jo odprli, bile so češnje popolno dobro ohranjene in tako sveže, kakor da bi bile oni dan z drevesa nabrane. — Poskusimo!

\* *Veverica škodljivka gozdom.* V časniku gornjeavstrijske kmetijske družbe se dolži veverica, da je škodljiva našim gozdom posebno s tem, da jelkam in smrekam objeda brstje, pa se tudi semenskih kapic rada loti. Zato je v podružničnem zboru nadgozdar Will stavil predlog, ki je bil enoglasno sprejet, da se strelščina razpiše za pokončevanje veveric. — Ta ostrost utegnili bi vendar le na pravem mestu takrat biti, ko je v kakem gozdu sila veliko veveric.

\* *Še enkrat o tem, kako nevaren utegne živini petrolej biti.* — „Deutsche landw. Presse“ pripoveduje, da je neki lovec svojemu psu vrati močno s petrolejem namazal, da bi mu uši pregnal. Psu, ki ga je za drag denar kupil, se uže prvi dan ni več ljubilo jesti, tresel se je po celem životu in cvilil, čez 8 dni pa je poginil. — Neki kmetovalec je 19 ušivih krav in telet po celem životu namazal s petrolejem. Dvoje telet mu je poginilo uže prve dni, vsa druga pa bolehalo, vendar nazadnje se okrevala; nekaterim kravam je o prvih dneh celo vime višnjevo postalo in zelo oteklo; pozneje so se vendar zopet, pa počasi znebile te otekline. — Neki delavec v Thüringenu si je nekako poškodovani prst s petrolejem namazal; kmalu mu je cela roka otekla in potem je otekel na celi strani života. Po večdnevni strašni bolečini je umrl delavec, ker se mu je kri ustrupenila.

## Gospodarske novice.

*Lovsko vprašanje pred c. k. upravno sodnijo.*

Posestnik neke velike kmetije v gornjeavstrijski občini Lichtenegg se je pritožil pri c. kr. okrajnem glavarstvu v Welsu, da neki najemnik lova pri lovu na jerebice čez njegovo senožet hodi, katera 40 oralov obsega in je z lepo travo zaraščena; s to hojo mu pohodi veliko trave ter zato veliko škodo dela. Tako poškodovani posestnik je zahteval od okrajnega glavarstva, naj najemniku lova prepove čez senožet hoditi, dokler ni pokošena. Okrajno glavarstvo te prošnje ni vslušalo, rekši, da ni nobene postave za to. Posestnik senožeti se pritoži dalje pri gornjeavstrijski deželni vladi, pa tudi ta je prošnjo tako odbila, kakor okrajno glavarstvo. Tožnik gré s pritožbo še dalje in c. kr. mini-

sterstvo, pred katero je tožba prišla, je pa zavrglo obe poprejšnji rešitvi in tako le razsodilo: „najemniku lova je v prihodnje prepovedano po senožeti — tožniku lastni hoditi, dokler trava ni pokošena.“ — Zoper to ministersko razsodbo se je pa najemnik lova pritožil pri c. kr. upravni sodniji (Verwaltungs-Gerichtshof) dunajski. 17. dne maja t. l. je bila glavna obravnava pri tej sodniji, kateri je predsedoval baron Staehlin, tožnika je zastopal dr. Berthold, c. k. kmetijsko ministerstvo ministerski svetnik Peyrer, posestnika kmetije pa dr. Kerschner. — Po zaslišanju obširnih govorov vseh ravno navedenih zastopnikov je sodnija zavrgla razsodbo c. kr. kmetijskega ministerstva, rekši, da se ne opira na nobeno postavo, marveč je najemniku lovu vsak čas pripuščeno, po travnikih v tistih krajih, kjer ima lovsko pravico, tudi takrat hoditi, kadar je senožet polna trave (bei vollem Graswuchse) pred košnjo.“ — Nam se ta razsodba, ki je zavrgla sodbo ministerstva kmetijstva, vsakako čudna zdi, ker se v svoji razsodbi sklicuje na to, da se prepoved, travo poteptavati na senožeti, „ne opira na nobeno postavo“. Vprašati se menda sme, zakaj pa ni take postave, ki lastnika škode varuje, ki utegne prav velika biti?

## O vcenitvi zemljišč zaradi uravnave gruntne davka.

V preteklem mesecu maji se je vcenilo:

A. *Poljskega obdelovanja*, in sicer:

v cenitvenem okraju:

|                                       |        |           |
|---------------------------------------|--------|-----------|
| Kočevje 13 občin s . . . .            | 44.367 | parcelami |
| Novomesto 13 občin s . . . .          | 24.027 | „         |
| Postojna 7 občin s . . . .            | 17.748 | „         |
| Črnomelj 4 občine s . . . .           | 15.304 | „         |
| Logatec 12 občin z . . . .            | 11.468 | „         |
| Ljubljanska okolica 9 občin z . . . . | 11.135 | „         |
| Krško 9 občin z . . . .               | 10.902 | „         |
| Kranj 12 občin z . . . .              | 10.319 | „         |
| Kamnik 13 občin z . . . .             | 8.552  | „         |
| Litija 6 občin z . . . .              | 8.383  | „         |

skupaj v 98 občinah s 162.205 parcelami.

B. *Gozdov*, in sicer:

v cenitvenem okraju:

|                                  |        |        |
|----------------------------------|--------|--------|
| Ljubljanska okolica v 14 občinah | 20.460 | oralov |
| Kranj v 15 občinah . . . .       | 12.736 | „      |
| Kočevje v 15 občinah . . . .     | 11.360 | „      |
| Novomesto v 11 občinah . . . .   | 9.014  | „      |
| Krško v 7 občinah . . . .        | 8.631  | „      |
| Litija v 7 občinah . . . .       | 7.136  | „      |
| Postojna v 4 občinah . . . .     | 195    | „      |

skupaj v 73 občinah 69.532 oralov.

## Politične stvari.

### Volilno gibanje velikih posestnikov.

Po vseh stanovih se je pričelo uže volilno gibanje; vsak sprevidi, da je treba Avstriji pomagati do miru znotraj in do spoštovanja ter moči zunaj. Posebnega ozira je o tem vreden „volilni program“ velikega posestva moravskega. V tem programu prvič pravi konservativcem složen stopi v boj zoper politično sleparstvo, ki je zadnja leta storilo toliko hudega v Avstriji. Konservativci velikega posestva moravskega so si namreč stavili nalogo spreobrniti ali pa zatreti vse one ele-

## gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 18. junija 1879.

**Obseg:** Štipendije za učence kmetijstva. — Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov. (Dal.) — Proti Nemčiji (Konec.) — Gospodarske novice. — Kako se naš finančni minister lepega dela s stanjem avstrijskih financ. — Šolske novice. — Slovansko slovstvo. — Popotne črtice. — O volitvah za državni zbor. — Dopisi. — Novičar.

## Gospodarske stvari.

## Štipendije za učence kmetijstva.

Na kmetijski šoli „Francisco-Josefinum“ v Mödlingu poleg Dunaja se za triletni tečaj (to je za leto 1880., 1881. in 1882.) oddaje državna štipendija z 250 gold. za vsako leto. — Dobiti jo utegne mladeneč, ki je 1) vsaj 16 let star, 2) z dobrim vspehom dovršil 4 let gimnazije ali realke in 3) ki priloži pismo, s katerim stariši ali varuh izpričajo, da nimajo nič zoper to, da prošnjik stopi v to šolo. V posebno podporo prošnji služi to, če si je mladeneč uže dejansko kaj kmetijskih vednosti pridobil. — Prošnje z dotičnimi dokladami se imajo zadnji čas do 31. avgusta t. l. vložiti pri direkciji šole „Francisco-Josefinum“ v Mödlingu, kjer se tudi program te šole dobiva. Štipendisti niso šolnine oproščeni.

Zraven te štipendije, ki ima ime „državne štipendije“ (Staatsstipendium) se oddaste na tej šoli še dve štipendiji, ki se imenujeta „štipendije nadvojvode Karola Ludovika“ (Erzherzog Carl Ludwig Stipendium) v istem znesku po 250 gold. za prihodnji triletni šolski tečaj (1880., 1881. in 1882.) in pod istimi pogoji. Tudi za ti dve štipendiji je čas kompetence do 31. avgusta t. l. odločen.

Na tej kmetijski šoli je tudi posebna šola za vrtnarje (Gärtnerschule) z imenom „Elisabethinum“. — Na tej vrtnarski šoli se oddaste 2 cesarski štipendiji po 250 gold. za 2 leti, namreč za šolsko leto 1880. in 1881. — Za te štipendije se zahteva 1) starost mladenčca 15 let in močna telesnost, 2) dovršena ljudska šola, 3) zadovoljnost starišev ali varuhov, da mladeneč stopi v to šolo. Posebna podpora taki prošnji je, če prošnjik dokazati more, da je mladeneč uže več časa vrtnaril. — Prošnje z dokladami se zadnji čas do 31. avgusta t. l. imajo vložiti pri direkciji „Francisco-Josefinuma“, kjer se tudi programi te šole dobivajo. Tudi ti štipendisti niso šolnine oproščeni.

C. k. ministerstvo kmetijstva  
30. maja 1879.

## Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov.

A. Gosenice.

(Dalje.)

5. Debeloglavka, butec (Grosskopf, Schwamm-spinner, Stammotte; *Bombix dispar* L.), je med metulji eden najčudnejših. On in ona sta si popolnoma različna, drug drugemu v ničemur prav nič podobna. On je z razprostrenimi flafutkami 3 centimetre širok, rujavo-siv in ima po hrbtu več vrstic črnih progic. Na sprednjih krilcih ima počezne cikcakaste črte; krilca so obraščena s črnkasto pavolico (mahom = Flaum) in so od zdolej svitlo rujave barve. Babična širjava je do 6 centimetrov; njeno truplo, posebno zadnji del, kateri je na koncu z rujavo-sivo dlako pokrit, je neprimerno debelo. Njene povisnjene flafutice so umazano-bele, vlečejo nekoliko na rumenkasto, na katerih se nahajajo črne pike s počeznimi cikastimi črtami.

Gosenice tega metulja so rujave (do malega črno-rujave), imajo na hrbtu široko temno potezo ali pa po tri tanke rumene črtice. Na sprednjih obročkih nahajajo se višnjeve, na zadnjih pa rdeče bradovice s precej dolgimi in trdimi ščetinicami. Glava je debelo butasta, rumenkasto-siva, na kateri ste dve rujavi piki. Doraščena gosenica je dolga okoli 6 centimetrov.

Buba je črna, natrošena s šopki rumene dlake, do 3 centimetre dolga (pri njej debela, a pri njem nekoliko krajša in tanjša) in visi narobe — prosto pripradena.

Metulj se prikaže navadno septembra meseca. On o mraku okoli frfrá, med tem ko babica mirno sedi. Kmalu potem, ko se je oplodila, na stene, veje in v razpoke drevesne skorije do 500 jajčic zleže, katera v podobi ploskega kupčka zloži in z rujavo dlako svoje zadnjice dobro pokrije. Ko so jajčica donešena, poginejo stari metulji. Meseca aprila in maja prihodnjega leta, ako je vreme toplo, izlezejo iz jajčic mlade gosenice, katere raztresene po vsem drevesu živeža iščejo, v kar jim osobito perje sadnega drevja, posebno jabelčno, služi. Tega sem se sam dejansko v svoji prejšnji službi v Šturiji na šolskem vrtu dobro prepričal, kjer sem s temi požeruhi razne poskuse napravljaj.

Konec meseca junija prične se njihovo zabubovanje; bube nahajajo se navadno po razpokah drevesne skorje, na drugih poškodovanih delih drevesa, pod vrt-

nimi klopmi, po podstrešnim zidovji in tudi še drugod.

Ta huda škodljivka sadnega drevja se najuspešneje s tem pokončuje, da se njena zalega išče in pokončuje, kar ni ravno težavno zaslediti, ker so kosmati jajčni kupčki navadno dobro vidni, posebno po skorijih razpoklinah, kateri so kosu kresilne gobe palceve velikosti popolno podobni. Ob deževnem vremenu zberó se gosenice debeloglavke na drevesu večidel na takem kraju, kjer so mokrote popolno obvarovane. O takih prilikah se jih z malim trudom lahko sila veliko pokonča.

Debeloglavki zeló podobna je tako zvana črna ščetarica (*Lastträger, schwarze Bürstenraupe; Bombyx antiqua L.*), katera je od une le nekoliko manjša. Ta ščetarica je posebno požrešna na hruševem in češpljevem drevju, debeloglavka pa navadno le na jablanih guli. Vse drugo veljá o njej, kakor pri prvi.

6. Slivar, slivina zavijavka (*Pflaumenwickler; Tortrix pruniana. H.*). Ta ponočni metuljek ima zgorej rumenorujave, spodej pa zlaturumena krilica; glava in hrbet sta nekoliko svitlejše barve.

Gosenica njegova je 2 centimetra dolga, izpočetka umazano-zelena, črno-kosmata, na hrbtu ima podolžno temno progo. Buba je črno-rujava, do 1½ centimetra dolga; na zadnjem koncu ima nekoliko zakriviljenih bodic.

Metuljek izleti meseca julija. Gosenice v mesecu aprilu in maju največo škodo napravljajo, ker se ta čas v listje sliv in češinj zavijajo in ga popolno požró; tudi vrhove enoletnih mladik dostikrat hudo pristrižejo in pokončavajo. Zabubijo se v začetku meseca junija v skupaj povitem listji, le redko kedaj na kakem drugem kraju.

Najzdatneje zatira se ta mrčes z obiranjem skupaj zvitega perja, v katerem se zabubuje. To — se ve da more se pa le na nizkem sadnem drevju, na pritlikavcih in špalirjih vspešno izvesti. Pri tem opraviu mora se pa z vso pozornostjo na to gledati, da se iz povaljka gosenica ne izmuzne in skrije, ter pozneje svojega škodljivega dejanja vnóvič ne nadaljuje.

(Dalje prihodnjič.)

## Proti Nemčiji!

(Dalje in konec.)

Tudi mogočna bogata Rusija dela kmetijskim avstrijskim pridelkom zdatno konkurencijo, kajti na milijone vaganov žita izvažuje Rusija v velikansko je število goveje živine, ki prihaja iz Rusije v druge sosedne države. Nasproti se pa vidi, da pridelkom drugih držav zapira svoje meje z visoko colnino. Avstrija prideluje veliko več, kakor sama potrebuje.

Iz statističnih zapisnikov je razvidno, da je naša država leta 1878. več izvozila ali prodala v druge države, kakor od teh prejela, in sicer (živine, žita in moke) za 118 milijonov gold.! Amerika, Rusija, Francija s svojimi izvrstnimi vini, Italijanska s svojo svilo in zgodnjimi vrtninami, Angleška in Nemčija s svojimi fabrikati so hudi in nevarni konkurenti za Avstrijo, katera mora v blagostanju propasti, ako ne bo odločno, z vso previdnostjo in skrbnostjo postopala proti tem razmeram ter z modro colninsko protipostavo prisilila sosedne države, da bodo tudi one našim kmetijskim pridelkom svobodno pustile vvaževanje. Ko bi pa res ne bilo mogoče, prisiliti posebno Nemčije in Angleške, naj bi pa naša vlada prav po zgledu teh dveh držav ravnala in z oestro colnino zabranila meje in vhod nemškimi fabrikatom, ter s tem vsaj podpirala domačo obrtnijo, katera bo, ako bo mnogo delala, tudi

kmetovalcem dokaj blaga odkupila za živež svojih mnogobrojnih delalcev. A sedaj stojé mnogoštevilne fabrike brez dela, kajti Nemci in Angleži hudo konkurirajo s svojim blagom našim fabrikantom. Avstrija bo gotovo bolje pretrpela položaj, ako pride do tega, da se vsaka država zapre za-se, kakor pa sosedna Nemčija, katera je industrijalna in ako ne bo mogla izvaževati svojih pridelkov v Avstrijo in skoz Avstrijo naprej v orientalne dežele, mora ondotna industrija popolnoma propasti.

Avstrija pa si bo pomogla z obrtnijo in si lahko v orientu pridobi tla za svoj eksport. Naj bi tedaj naša državna vlada z vso odločnostjo postopala v tej zadevi proti Nemčiji, kateri na ljubo ne sme odjenjati, ako noče, da začne še hujše hirati uže tako zeló opešano blagostanje avstrijskih kmetovalcev.

Prepričani pa smemo biti, da bo, se ve da z vso odločnostjo postopaje mogla naša država Nemčijo prisiliti, da odjenja ter pusti svobodno pot vvaževanju našim kmetijskim pridelkom. Narodi pa morajo sami zanimati se za svojo bodočnost, kakor v istini vidimo, da kmetovalci v Nemčiji viharo peticionirajo za to colninsko brambo svojih pridelkov, ter da je mogočni Bismark uže na tisoče enakih peticij prejel. Prav je tedaj storil kmetijski avstrijski klub (on deluje za prospeh kmetijstva po celi državi, in ima svoj sedež na Dunaji), da je sprožil prvo enako peticijo, ter poslal po celi državi pozive, da naj kmetovalci nujno prosijo ter zahtevajo od vlade, da jih reši preteče nevarnosti, katera mora za-nje postati, ako Nemčija svojo namero izvrši.

Tako domoljubni gosp. prof. Povše opisuje nevarnost, ki Avstriji pretí od Bismarkove Nemčije.

## Gospodarske novice.

\* *Galeta ali kokoni sviloprejk* se navadno v Gorici prodajajo. Letos pride — piše „Soča“ — v kratkem čas za to, ter opominjamo uže sedaj naše kmete, naj se varujejo goljufovih mešetarjev, ki jim navadno požrejo polovico krvavo pridobljenih novcev. Prihodnjič bomo naznanili, kje se bode poizvedela natančna cena galete ter kateri trgovci so pošteni, da ne bodo naši kmetje ne na ceni, niti na vagi opeharjeni.“ Ta razglas prinese tudi „Novice“ našim svilorejcem.

## Narodno-gospodarske stvari.

### Kako se naš finančni minister lepega dela s stanjem avstrijskih financ.

Minister baron de Pretis je na svetlo dal glavni računski sklep, ki na koncu ob kratkem našteva vse dobrote, ki so — se ve da — po njegovih mislih — došle avstrijskim narodom zadnjih deset let. Minister tu med drugim pripoveduje, kako so državni dohodki od leta do leta rastli, in sicer tako, da so se od leta 1868. za celih 28 odstotkov pomnožili. To je res, al kaj so ti dohodki? Druzega nič, kot davki.

Naj našim bralcem po natančnih številkah pokažemo, kako so ti dohodki (davki) rastli od leta do leta.

Direktni davki (to je, zemljiški, hišni, dohodninski in pridobitni) so znesli

|           |   |                 |              |
|-----------|---|-----------------|--------------|
| leta 1868 | . | 74 milijonov in | 28.730 gold. |
| „ 1869    | . | 77              | „ 805.095 „  |
| „ 1870    | . | 82              | „ 97.087 „   |
| „ 1871    | . | 87              | „ 471.246 „  |
| „ 1872    | . | 90              | „ 74.557 „   |
| „ 1873    | . | 91              | „ 902.740 „  |
| „ 1874    | . | 92              | „ 206.552 „  |

## gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 25. junija 1879.

**Obseg:** Razglas kranjskim gospodarjem, kateri ovce redijo. — Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov. (Dal.) — Pašniške pravice planinarjev in gozdna pravica. — Še nekaj o novi colnini Nemčije. — Gospodarske novice. — Kmetijske kratkočasnice. — Mnogovrstne novice. — Minister Taaffe in pa ustavaška stranka. — Dopisi. — Novičar.

## Gospodarske stvari.

## Razglas kranjskim gospodarjem, kateri ovce redijo.

Družba kmetijska kranjska bode zopet letos nekoliko iz državne subvencije nakupljenih ovnov (pa samo le ovnov) žlahnega ukviškega plemena takim gospodarjem podarila, kateri se izpričajo:

- 1) da se z rejo ovac že več let pečajo,
- 2) da veliko ovac redijo,
- 3) da je kraj za ovčjo rejo ugoden in da je zato v tistem kraju več gospodarjev, kateri redijo ovce,
- 4) da se zavežejo, ovna spuščati za pleme tudi na ovce drugih gospodarjev, se ve da le toliko, da umna ovčjereja ne trpi škode.

To, kar prošnik v svojem prošnem pismu v gori imenovanih 4 točkah navaja, morajo potrditi dotični župan, domača farna duhovnija in pa predstojnik dotične kmetijske podružnice.

Tako izpričane prošnje se imajo vložiti zadnji čas do malega Šmarna (8. septembra) tega leta.

Glavni odbor c. kr. družbe kmetijske  
v Ljubljani 15. junija 1879.

## Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov.

## A. Gosenice.

(Dalje.)

7. Jabelčna zavijavka, piškur, sadni črv (Apfelwickler, Obstwurm; Tortrix pomonella L.). Sprednje flafutice njegove so svetlo-sive s temno-rujavimi počeznimi črtami, zadnje pa rudečkasto-rujave. Glave in hrbta je sivo-rujavkastega; zadnji del njegovega života je temno-rumen, z nekoliko svetlejšimi počeznimi črtami. — 2 centimetra dolga gosenica njegova je rumenkasto-rudeča s svetlo rudeče-rujavo glavo. Život ima gol, po katerem se le tu pa tam posamezne dlačice nahajajo. Rumenkasto-rujava duba njena je majhna. — Metuljček izfrči junija in julija meseca; oplojena babica znese ob peclju (repku) ali pa v muho sadeža po eno jajce, iz katerega se čez osem dni mala gosenica izleže in se prec v sadež do peškov zarine. V posledici se ta mali vhod njen v sadež tako dobro zaraste,

da se le težavno opaziti more. Gosenica (črv) požre v prvi vrsti peške v sadežu, ki potem piškav odpade in iz katerega črv v kratkem času izleze, ki si zopet nov, popolno zdrav sad sa svojo požrešnost poišče, za kar si najlepše peškinasto sadje odbira. Dokler se na vhodu luknje še njeni odpadki nahajajo, gospodari tudi ona še v sadežu. Čestokrat si ta piškur iz sadja nov izhod napravi; tega se lahko vsak na piškavem sadju dejansko prepriča. Avgusta meseca doraste gosenica v sadežu do svoje popolne velikosti, ga zapusti ter si zdolej na drevesnem deblu v skorijinih razah, ali pa tudi na drugih varnih in primernih krajih pripravnega prostora poišče, kjer se z belo pajčevino zaprede in do maja meseca, pa tudi do junija prihodnjega leta svoje zimsko spanje spava. V tem času se zabubi in čez tri tedne prifrči zgorej popisani metuljček na dan.

Skoraj vsako sadje ima svojega posebnega piškurja, kateri se le malo drug od drugega razločuje. V jabelkih opazujemo svetlo-rumene in rudečkaste, v hruškah belkaste, v češpljah rudeče itd. ličinke sadnega črva.

Da se ta hudi sovražnik in škodljivec vrtnega sadja po moči vniči, naj se stara in razpokana mrtva skorija z drugo nesnago vred, med katero se navadno z malo izjemo vse njegove bube nahajajo, vsako zimo radikalno raz drevje ostrže, ali globoko v zemljo zagrebe ali pa nemudoma popolno in čisto odstrani in popali. Ravno tako potrebno je tudi vse odpadlo piškavo sadje, dokler se črv še v njem nahaja, vselej sproti in nemudoma odstraniti. Najgotoveje se zaželeni namen doseže, če se tako nabrano sadje prec skuha in prešičem ali pa kaki drugi domači živini poklade.

8. Grozdni črv, grozdni zavijač (Traubenwickler; Tinea ambignella). Metuljček ta je velik kot navadna muha in po vse moljevemu podoben. Njegova krilca, čez katera se poteže črna pasa, so sivo-bela. Med letom prikaže se dvakrat: prvič maja in junija meseca, ko prec na trtne mladice, na popke in prikazke zaroda svoja bela jajčka nesti pričinja. Na to pogine. V kakih 14 dneh postanejo jajčka vsled solčne toplote godna in o času navadne košnje izlezejo iz njih male, iz početka rumenkaste gosenčice, katere pa pozneje rujavjo zelene postanejo; obdane so s svetlimi bradovičicami; glava njihova je črna. Potem razlezejo se po trtnih mladikah, od katerih se živijo. Kakor hitro pa grozdje cvesti prične, zberó se zopet, zapredejo se v odpadlih cvetnih kapicah, ali pa v grebenu nastavljenega zaroda, kjer se zabubijo. V 8—10 dnevih — konec julija — izleti v drugič iz bub metuljček, kateri

pa sedaj svoja jajčka na grozdne jagode polaga. Iz teh drugih jajčic izvalijo se potem konec avgusta in v začetku septembra male gosenčice, zarivajo se blizo pelkov, katerih jedrca služijo jim v živež. Male višnjeve lise na jagodi značijo, da je v nji gotovo črviček (gosenica).

Kakor hitro je gosenčica bolj dorasla in v eni sami jagodi dovolj živeža več ne dobí, zapusti prejšnjo jagodo, zleze in zarine se v drugo še celo in zdravo, ter tako vsak dan ena sama gosenica po več jagod navrti in spridi. Mrzlo in deževno vreme je temu mrčesu jako ugodno, podaljša njegovo življenje, ter pomnoži škodo, katero on na grozdu prizadeva. Navrtane grozdne jagode nikdar popolno ne dozore, ostanejo vedno kisle, kar tudi dobroto vina pokvari.

Ob času trgatve (bendime) spusti se gosenčica po svoji pajčevinati nitki na zemljo, da se na trtnem deblu pod šupljo kožo, ali pa v razpokah vinskih kolcev (rahelj, paladičev) zabubi, kjer prezimuje in prihodnje pomladi — v kateri zopet svoje malopridnosti in naravna spreminjevanja iz nova prične — počaka.

Pokončevanje tega mrčesa je raznovrstno. Najzdatnejše je gosenice v njihovih gnjezdih po trtah, in pa v bubah na trtnih deblih in po razpokah vinskih kolcev moriti. Tudi je prav dobro o ponočnem času, ko metuljki okoli frlijo, v vinogradu na več krajih mali ogenj zakuriti, ali pa z gorečo bakljo po taistih okoli krožiti, ker te vešice svetlobo ljubijo, se v ogenj in bakelni plamen zaletavajo, osmodé, vsled česar se jih na stotine opali in pogine.

Samo ob sebi je pa umljivo, da posamezni vincarji z navedenimi pripomočki le malo doseči morejo. Tukaj je treba vzajemnega postopanja in skupnega dela, katerega naj bi cele občine ali pa vsi vicarji enega kraja skupno ob enoistem času opravljali, da se pravi namen v polni meri doseže.

Toliko naj o sadnemu drevju škodljivih gosenicah in metuljih zadostuje. O rilčkarjih prihodnjič kaj.

(Dalje prihodnjič.)

## Pašniške pravice planinarjev in gozdna pravica.

Kar so „Novice“ lani, če se motimo, iz peresa istega pisatelja objavile, objavlja zdaj tudi goriški „Gospodarski list“. Ker pa bode imel novoizvoljeni državni zbor stvariti silno potrebno novo gozdno postavo, naj članek navedenega lista našim poslancem pred oči stavimo, tako-le se glaseči:

Gozdna postavo, veljavno od leta 1852., hoče c. k. vlada premeniti, ter je prenarejeni načrt gozdne postave uže izročila državnemu zboru.

Gozdna postava od leta 1852. je skoro popolno vničila planinarstvo, ker večina gospodarjev bila je primorana vsled prepovedane paše prodati lastnino. Iz planinskih pašnikov postali so gozdi, a v tej primeri zmanjšalo se je število živine, ki je prvi steber blagostanja v goratih deželah. Ni pač treba posebnih razlogov naštevati, da blagostanje v planinskih deželah in njih zmožnost davke plačevati je edino odvisna od dobička iz živinoreje. Prav tako je resnica, da pride-lovanje živeža za ljudstvo je važnije od dobička, katerega daje lesoreja, kajti les se lahko nadome-stuje po železu in tudi po premogu, človeška jedila nikdar. Jasno je tudi, da kos svetá več dobička donaša, če je odločen za pridelovanje človeške hrane, ter da tudi državi več davke naklone, kakor če se rabi le za gozdorejo.

Nikakor se ne more tajiti, da so gozdi velikega vpliva na vlažnost in gorkoto vsacega kraja, vendar pa

nam naše prepričanje in naša vest brani, da bi se vstrašili očitanja od strani onih, katerim je celokupnost več, kakor pa blagor ubogih planinarjev, in da bi s sebičnimi gozdarji vred kričali: „proč z vso pašo; naj je gozd, če tudi prebivalci po planinah stradajo ali celó poginejo.“ Toliko ostreje moramo postopati proti posil-nemu pogozdevanju, ker vidimo sebičnost tistih, ki na vsa grla kričijo po pogozdovanju, sami pa v veli-kih zadrugah so pravi vničevalci gozdov s tem, da so veliki kupci in izvaževalci lesa, na pr. družbe za gozdne izdelke itd. Gozdovi bodo vedno ostali, ker je mnogo takih strmih prostorov, ki ne morejo drugače biti izpo-rabljeni, kakor da so obraščeni z drevjem. Po poročilih direktorja Baumgartner-a imajo avstrijske planinske de-že (Kranjsko, Gorensko, zgornje Štajarsko, Koroško in gorati del goriške dežele) blizo 50 odstotkov sveta zaraščenega z lesom (toraj gozd); Švica, ena najbolj goratih dežel, pa ima le 17 odstotkov gozda in vsem tem so v Švici deževne razmere prav povoljne in morda ugodnije od naših. A Švicarji ne tavajo za ideali in so kot pametni praktični narod uže zdavnej popustili ono novošegno strast vedno iskati novega, am-pak oni se rajši tistega drže, kar so spoznali za prak-tično in umno, in tudi njih vladi ne pride nikdar na pamet, siliti posestnika na to, da bi se pogozdili taki prostori, ki so sposobni za izporabo kot senožeti ali paš-niki, kajti od teh bo vedno več dobička kakor od gozda. Šviška vlada je prav dobro premislila ter pospe-ševala živinoreje, ki je v resnici obogatila celó svobodno državico.

A naša avstrijska gozdna postava od leta 1852. se je borno malo ozirala na živinorejo po planinah, ker sicer ne bi mogli nahajati se v njej taki paragrafi, ki so starodavne pašniške pravice naravnost prezrli ter s tem škodili planšarstvu, po njem pa blagostanju hri-bovcev, ki so uže po naravnih razmerah siljeni preži-veti se z živinorejo. Koliko tožeb in prepиров ter zgub ni pač ta nesrečni paragraf prouzročil! Le oni, ki je imel dajati drugim kmetom pašniške pravice, je smel določevati, koliko svetá se ima zavarovati za pogoz-denje. §. 1. dotične gozdne postave veli: „Ker ima s pašo obteženo zemljišče služiti le kot gozdna paša, zato se ne sme na taka zemljišča več živine nagnati, kakor se je more ondi preživeti, zato ima lastnik pravico za-braniti za pašo upravičenim kmetom, da ne naganjajo na pašnik preveč živine“.

Človek bi moral soditi, da, če ima lastnik dolžnost, do paše upravičenim pustiti pasti neko določeno število živine, mora tudi skrbeti za to, da bo določeno število živine našlo dovolj jej potrebne krme ali paše. A ne tako sodijo ti gospodje; nahajajo se mnogi slučaji, da so do  $\frac{3}{5}$  prostora odločili za pogozdenje, a pomislili ali skrbeli niso, kako bo potem našla za pašo upravičena živina dovolj živeža. Po §. 9. gozdne postave more za pašo upravičeni zahtevati, da gozdni lastnik napravi go-spodarski načrt, iz katerega je razvidno, na katerih kosih ne sme pasti. A v postavi ni izrečeno, ali ima lastnik ali pa imajo kmetje za pašo upravičeni dolžnost plačati stroške za napravo takega načrta, in navadno se tak načrt tudi ne napravi, ali k večjemu, da lastnik površno naznani županskemu uradu, katere kose (par-cele) je odmenil za pogozdenje, pa ni znamenj določil, katera bi svarila pastirja. A toliko bolje je priskrb-ljeno za čuvarje, ki hitro zasačijo ubogega kmeta — pastirja, ki mora velike denarne kazni potem trpeti. Po §. 5. D. smejo lastniki tako visoko odškodnino zahte-vati, da so slučaji znani, da je same odškodnine večja svota bila, kakor je ves dotični kos vreden!

Za trdno se nadjamo, da se bodo oglasili ljudski zastopniki, posebno oni iz planinskih pokrajin, ko se

dati, naj jih ali naravnost tej firmi pošlje, ali če ravno hoče, tudi meni. Vsakako bom radostno skrbel za to, da se jim krivica ne bo godila ne pri tehtanju ne pri ceni. Obrnil sem se danes tudi na prvega trgovca gosp. Naglos-a, in skušal doseči, da bo on na-me ali na gosp. Kavčiča et Ferfila poslane kokone sprejel, da se tako ognemo onih sitnih in zvutih mešetarjev — prekupcev.

8. Slednjič svetujem onim, ki zares imajo prav lepe in zdrave kokone, da napravijo domá svilodno seme, katero bodo prihodnjo spomlad lahko prav drago prodali, ker letos je tu pri nas le malokdo pri-skrbel se s svilodnim semenom zavoljo splošnega nesrečnega izida letošnje izreje. Dotično seme bodo dali preiskovati tukajšnjemu c. k. svilorejskemu poskuševališču, in če bo res za zdravo spoznano, prejeli bodo uradno spričevalo, da je njih seme zdravo, in po tem pa tudi dobili lahko kupcev za tako blagó.

Franjo Povše.

## Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov.

(Dalje.)

### B. Hrošči, rilčkarji ali ubadarji.

1. Hrošec (Maikäfer; *Melolontha vulgaris*). Glej obširni in natančni popis tega hrošča v 19. listu „Novic“ od 8. maja 1878. leta.

2. Ješevček, kresnikar ali junijevcec (Johannis- oder Junikäfer; *Melolontha solstitialis*). Ta hrošec je po barvi rumeno-rujav in okoli vrata z rumeno dlačico plitvo poraščen. Memo prvega je za tretjino manjši, sicer mu pa zeló podoben. Nahaja se tudi memo prvega v veliko manjšem številu, tudi sadnemu drevju ni tako nevaren in škodljiv, kot oni. Njegova ličinka, katera je ličinki majevega hrošča popolno podobna, a od one za celo polovico manjša, objeda posebno rada korenike vrb in topolov; ješevček sam pa, ako se v izrednem številu prikaže, more tudi listnatemu drevju zdatno škodovati.

Uničuje in zatira se prilično in vspešno tako, kot majavec.

3. Cvétar, cvetni ubadar, cvetni rilčkar (Kernobst-Rüsselkäfer; *Curculio* ali *anthonomus pomorum* L.). Hroščič je  $\frac{1}{2}$  centimetra dolg in nekoliko ožji, rujave barve s svitlejšimi poševnimi pregami na šilčkih (roženastih krilcih), katere proge pa pozneje bolj belkaste postanejo; na zadnjem koncu zgornjih krilc ima po eno dobrovidno črno-rujavo piko. Glave je črnkaste, rilček ima tanek in dolg. — Ličinka njegova je valjasta, umazano-bela in rujavo-rumenkasto pasasta, je  $\frac{1}{2}$  centimetra dolga, ima črno glavo; buba je pa rumenkasta. — Hrošček ta prikaže se junija meseca, objeda mlado perjice brez posebne poškodbe sadnega drevja; prezimuje pod zemelnimi kepami, kamenjem in v razpoklinah stare drevesne skorije. Aprila in maja meseca prihodnjega leta prikaže se zopet na dan, se na cvetnih popkih sadnega drevja (najraje na jabolčnih in bruševih) oplodi, na kar oplojena babica v času osmih dni 40 do 50 jajčic v cvetne popke tako položi, da v vsak cvet po eno jajčice pride, iz katerih se okoli srede meseca maja 2 do 3 milimetre dolge ličinke izvalijo; živé v cvetu, v katerem osobito vse prašnike čisto požró, cvet se popolno zapre, posuši in slednjič uničen odpade, kar ljudje sploh in navadno „palež“ imenujejo in po krivici neki strupeni rôsi pripisujejo, kar pa vse edino le mali rilčkar zakrivi in načini. Zabubovanje njegovo izvede se konec maja meseca; a osem dni pozneje pride pa

uže kot rilčkar na dan. Pokončuje se najizdatneje s tem, da se na pritlikovcih in špalirjih vsušeno cvetje sredi in proti koncu maja, dokler se v njem še ličinke in bube nahajajo, obira in sežge, — na visokem drevju to izvesti pa ni mogoče; njegovo pomnoževanje zatira se pa najvspešneje, ako se v zimskem njegovem bivališču vniči, kar se doseže z globokim prekopavanjem zemlje okoli drevja, oddrgnenjem šupljive kože raz drevesna debla, katera naj se potem dobro z apnom pobelijo; to pomore, da ta malopridnež na njih več rad ne prezimuje.

4) Koščičar, rilčkar koščičar (*Steinobst-Rüsselkäfer*; *Anthonomus* ali *curculio pruni* L.). Ta rilčkar je od prejšnjega le nekoliko večji, sicer mu je pa v vsem zeló — skoraj popolnem — podoben. Sadju škoduje s tem, da ga — še nezrelo — do koščic pregloda, kamor potem položi po eno samo jajčice; ena sama babica oškoduje nad 40 sadežev.

Pokončuje se tako kot cvetar; prezimuje prvemu enako.

5. Slivar, slivni ubadar (*Pflaumenstecher*; *Rhynchites cupreus* L.). Rilčkar je bakreno-pozlačen, dostikrat tudi rudeče-rujavkast, prav kratko-poraščen; njega dlačice časih tudi malo na sivkasto vlečejo. Bela ličinka njegova ima črno-rujavo glavo. Rilček ima dolg in precej krepák, kateri je pri zlatem temno-vijolčast, pri rudeče-rujavem pa je črnkast.

Kebriček prikaže se spomladi, da svoja jajčica v pričete, kot siguren bob debele sadežke, najraje češpljeve in slivove, — če pa teh ni, tudi v češnje polaga. Oplojena babica ubode sadek do koščice, kamor potem po eno drobno, podolgasto, rumenkasto-belo, polprozorno jajčice položi in potem pecelj do pol centimetra od sadežka pregloda, da odpade. Čez nekoliko tednov pozneje iz jajčica izleze ličinka, se živí od vničnega sadežka, a dorastla se v zemljo zarine, kjer se zabubi, da v prihodnji spomladi zopet kot dovršeni rilčkar na dan pride. — Ena sama babica odstriže in vkončá do 50 sadežkov; letos so tukaj po tem škodljivcu posebno češnje trpele, ker se je vsled lanske dobre češpljeve letine v obilnem številu prikazal, pa češpelj za svoje vničevanje našel ni.

Z globokim prekopavanjem zemlje okoli dreves v pozni jeseni in pozimi, nabiranjem odstriženih sadkov, kateri morajo se pa sežgati — kar posebno šolska mladina rada izvršuje — in pa otresanjem rilčkarjev samih na rjuhe pod drevo raztegnjene v zjutranjem času, kateri se polové in pomoré, more se ta veliki sadni škodljivec zdatno in vspešno zatirati.

6. Pěškár, jabolčni ubadar (*Apfelstecher*, *Rhynchites bacchus* L.) je škrlatasto-rudeč, leže po načinu prejšnjega svoja jajčica v posamezne jabolčne in bruševe sadežke, katere do pešek ubode, jim pecelje pregloda, da odpadejo; pokončá in uniči do 50 sadežev. Pokončuje se vspešno tako, kot slivar.

7. Mladikar, pristrigač, strigar (*Zweigabstecher*; *Rhynchites conicus* Ill.). Ta rilčkar je lepo jekleno-višnjev, enakomerno barvan, ima dolg tanek rilček, s katerim vred je do 4 milimetre dolg. Sadnemu drevju, posebno mlajšemu v drevesnicah, s tem dostikrat veliko škodo zadaja, da enoletne (istoletne) mladike do srede pregloda, katere se povesejo in zvenejo. V vsako tako mladiko potem eno ali dvoje jajčic do stržena vloži, jo popolno odstriže, da na zemljo odpade, kjer se ličinka iz jajčica izvalí, od mladičnega stržena živí in dorastla v zemljo zleze, kjer se zabubi. Tega škodljivca je kaj težavno videti, ker je zeló majhen in se pri najmanjšem zmajanji drevesca prec na zemljo spusti. Kedar mladik ne gloda, navadno na zgornji strani drevesnega perja mirno poseda.

Pokončuje se najvspešneje s tem, da se vse odstrižene mladike pod drevesom brez odloga poberó in sežgó; s tem se njegova zalega ob enem vniči. Tudi je mogoče, mladikarja samega kolikor toliko vgonobevati, ker pri mirnem in tistem vremenu naravnost pada; zato naj se pod bolj krepke drevesne veje, na katerih se lepše istoletne mladike nahajajo, velik odprt dežnik (marela) narobe nastavljen drži in veja s kakim drogom potrese; rilčkarji tako v dežnik padejo, kjer se polové in vničijo. Pri malih in nizkih drevescih more se isto tako pod posameznimi mladikami v slamnik ali pa v klobuk vjeti in vkončati. (Dal. prih.)

## Priprave za izvršitev postave

### o občinskih plemenskih juncih na Krajskem.

Deželni odbor je 20. junija t. l. pod štev. 1555 razposlal okrožnico vsem županstvom na Krajskem.

### Okrožnica

se tako-le glasi:

Postava o ravnanji z junci za plemo pridobila je z Najvišim sklepom od 16. februarja t. l. Najviše potrjenje (štev. 11 dež. zak.). Glavna naloga, da se postava izvrši, pripada zdaj županstvu.

Pred vsem se mora v vsaki občini, ali kjer se bode več občin v ta namen združilo (§. 6), krajna komisija z najmanj tremi možmi izvoliti (§. 10). To krajno komisijo voli za čas enega leta občinski zastop, kateri tudi odločuje, ali udje te komisije dobivajo za svoje opravilstvo kaj plače in koliko (§. 12).

Občinsko starešinstvo s krajno komisijo vred določuje potem na drobno izpeljavo te postave, posebno, kam ima plemenski junec priti (§. 3), ono nadzoruje, da se za 100 za plemo ugodnih krav in telic najmanj en junec postavi (§. 2), in preiskuje vsacega junca vsaj enkrat na leto, če je še za plemo pripraven (§. 8).

Občinski zastop določuje, kolikošna sme najvišja tarifa biti za spuščanje (§. 5). Župan ima pravico kaznovanja skupno z občinskimi svetovalci (§. 16).

Županstvu se tedaj ukaže, da:

1. skličejo občinske zastope k volitvi krajne komisije, in določbi najviše tarife, —

2. po izvršeni volitvi morajo krajne komisije, katerim je predsednik župan ali njegov namestnik, poizvedeti:

- koliko za plemo ugodnih krav in telic je v občini, da odločujejo, koliko in kje se naj junci postavijo,
- ali hoče kateri gospodar junca na svoje stroške rediti, kateremu se potem daje dovoljenje in naznanja tarifa (§. 5, 7, 8).

3. Če si v kateri občini po §. 2 potrebnih plemenskih juncev ne držijo živinorejci skupaj, ali če jih nimajo posamezni gospodarji na svoj lastni račun, ali če se v primerljivi §. 4 občina noče združiti z drugo občino, potem nastane dolžnost županstva, predpisano število plemenskih juncev na skupne stroške in na skupni račun vseh živinorejcev občine kupiti, vzdrževati in rabiti, ako je več kakor polovica s tem zadovoljna.

Ker je za povzdigo živinoreje v deželi jako potrebno, da se ta postava čem preje izvrši, naj se podvizajo županstva ter skličejo v ta namen seje občinskih zastopov.

## Gospodarske skušnje.

*Zakapati sodce, da ne spuščajo vina, žganja itd.*

Najbolje sredstvo za to je, da se vzame 2½ lota loja, 2 lota voska in 4 lote sala. Ta zmes se skupaj raztopi, da se popolnoma zmeša. Ko se je zmes shladila, se jej primeša o tem, ko se hladi, 2½ lota presejanega pepela. V kleti se ta zmes spravi na suhem kraju. Kedar se hoče spuščajoči sod zakapati, se zmes toliko zgreje, da je mehka in se ž njo sod na dotičnem mestu zamaže.

*Seme solnčnic namestnik kave.*

Če se seme solnčnic praži in navadni kavi primeša, jej dá veliko prijetniši okus, kakor dozda navadna cikorija.

*Žaba sovražnica čebel.*

Kakor vsaka živa stvar imajo tudi naše čebelice svoje sovražnike. Mnogi tiči, posebno lastavice, radi lovijo čebele, žaba — kar je manj znano — je pa tudi čebelam sovražnica, katera na nje preži, posebno v beli, medú polni detelji in jih lovi ne maraje za to, če jo čebela tudi piči. Tako so v želodcu umorjene žabe uže našli po 11 mrtvih čebel. Naj si naši čebelarji to zapomnijo! — S tem pa ni rečeno, naj bi žabe pokončavali, kajti one so na drugo stran koristne, ker pokončavajo mnogo škodljivega mrčesa. — Le blizo čebelnjakov naj žab ne trpijo, ker tu utegnejo čebelam škodljive biti.

## Gospodarske novice.

*Reana luxurians — velikanska rastlina za živinsko krmo.*

To rastlino so na Francoskem vpeljali iz Guatemale v centralni Ameriki. Podobna je naši turšici, pa ima veliko več perja. Pravijo — kdor jim verjame — da ena doraščena taka rastlina dá dvema voloma za cel dan krme.

*Prošnja papežu predložena za varstvo tičev na Laškem.*

V Zürichu v Švici je društvo zoper mučenje živali sklenilo papežu Leonu XIII. izročiti nujno prošnjo, naj blagovoli okrožnico razposlati po vsej Italiji, posebno duhovščini, po kateri naj se ljudstvo podučuje, da tic, „prebivalk v zraku“ in „policije narave“ ne preganja in morí tako silovito kakor dozda, marveč jih iz človeškega in gospodarskega stališča kolikor mogoče varuje. Navedena družba je prepričana, da tak opomin sv. očeta bode veliko več koristil, kakor vse dotične postave. Prošnja v latinskem jeziku spisana je že šla v Rim.

*Deško društvo za varstvo tičev.*

Naj učitelji ljudskih šol to beró in posnemajo!

V Deminu, majhnem mestu na Pomorskem (Pommern), je šolski rektor dr. Schuhmann deško društvo za varstvo tičev (Knaben-Vogelschutzverein) ustanovil, ki uže okoli 100 udov šteje. Pravila (štatute) tega društva so sledeča: Ud utegne vsak deček biti, ki je 10 let star, če se mu zaupati more, da ima razum in srce za varstvo koristnih tičev. Društveni udje se zavežejo: 1) Koristnih tičev, posebno pevalic, ne motiti, kedar gnjezda delajo in valijo; 2) nikoli mladih tičkov iz gnjezda ne pobirati; 3) ne trpeti, da bi kaj enacega kdo drug storil; 4) skrbno paziti na to, da se tiči, vzlasti spomladi, ne lovijo; 5) pozimi skrbeti, da glada

## gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 16. julija 1879.

**Obseg:** Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov. (Dal.) — Gospodarske skušnje. — Gospodarske novice. — Ovcenitvi zemljišč za uravnavo zemljiškega davka. — Prvi avstrijski ribiški zbor v Kameru poleg aterskega jezera v gornji Avstriji 2. in 3. dne junija. — Trgovske novice. — Slovensko slovstvo. — Je li res nemštvo v nevarnosti? — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

## Gospodarske stvari.

## Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov.

B. Hrošči, rilčkarji ali ubadarji.

(Dalje.)

8. Popkar, rujavček, zelenorilčkar (der braune Grünrüssler, Phyllobius oblongus. L.). Njegova zgornja krilca so rujava, je fino poraščen, ima kratek in širok rilček; dolg je 5 do 6 milimetrov. Sadnemu drevju zadaja s tem veliko škodo, da ravno se razvijajoče popke (zelenje) razjeda; ta škoda je tem večja, kolikor bolj hladno vreme drevesno vegetacijo zadržuje.

Z otresanjem na rjuhe pod drevo raztegajene se more kolikor toliko ugonobiti.

9. Trtar, tukaj ga imenujejo: trtúr; Vipavci pa: trtanelj, listni povaljkar (der Weinlaubrüselkäfer; Rhynchites betuleti. Fbr.). Ta višnjevo- ali pa zeleno-zlati rilčkar dolg je z rilčkom vred 6 do 8 milimetrov; zeleni ima bakreno-bronciran rilček, noge in obrohek života, višnjevi nasprotno pa zelenkasto-broncirane te dele. — Trtar pomladi striže trtne mladike, katere zvenejo in vsahnejo, ter s tem po vinogradih dostikrat občutljivo škodo napravlja; dalje zajeda ob pecljih trtino perje, katerega potem smodki enako skupaj povije in v take povaljke po 3 do 10 ovalnih, belkasto-rumenih, polprozornih jajčic babica znese, katera pa pozneje rujavkasta in slednjič temno-sivkasta postanejo, iz katerih se v 8—14 dneh male valjaste ličinke izvalé in povito perje počasi popolnoma razjedó. Ravno tako kot trtino povija in vničuje tudi perje sadnega in gozdnega listnatega drevja, najraje pa oškoduje trte. Ta nesnaga zabubuje in dovrši se edino le v zemlji.

Edini pripomoček, vničevati tega škodljivca, je, da se pomladi ob hladnem vremenu na rjuhe pod drevo ali pa pod latnike razpoložene otresa in pomori. Pozneje, to je konec meseca maja in junija, more se tudi na tisoče njegove zalege vkončati, katera se v listnih, smodkam podobnih zavitkih nahaja; te je lahko dobiti in obrati, ker so pri listnem drevju v nekoliko dneh rujavo-črni, na trtah pa rumeno-rujavkasti. Na nizkem drevju in trtah se z roko oberó, na visokem pa z gosensčnimi škarjami odstrižejo in brez odloga sežgó. Pravi mojster za to delo je pa zopet le šolska mladina; meni

je letos v enem samem tednu nad 80.000 takih zavitkov v šolo prinesla, katere smo kar pred šolsko pečjo popalili.

10. Jabolčni lubadar (der Apfelborkenkäfer; Bostrychus dispar. H.). Kebrček ta je  $\frac{1}{3}$  centimetra dolg; njegova krilca so rujavo-rudeče v črno prehajajoče barve; ima črno-višnjevo glavo in dolg vrat. Ličinka njegova je navadno bela, sem ter tje tudi v rudečkasto barvo prehajajoča; proti glavi je vedno krepkejša in debelejša. — Kebrc živi pod kožo jabolčnega drevja, si zajeda pod njo v ličnjevino plast svoje prehode proti drevesnemu vrhu, kjer prezimuje. Oplojena babica ob teh prehodih pomladi polaga posamezno svoja jajčica, iz katerih 14 dni pozneje uže ličinke izlezejo in potem na vse strani pod kožo nove rove vrtajo, po katerih drevesni sok na veliko škodo celemu drevesu odteka. Da se ta kupec na kakem drevesu nahaja, spoznati more se po solzečem se soku iz skorjinih luknjic in pa po nakopičenem prahu, kojega ta škodlivec izpod lubja na vhod luknjic izriva.

Pokončevanje njegovo doseže se nekoliko s tem, da se prec, ko se njegova sled na drevesu opazi, s primernim dratom prebode in umori, ali pa, da se izreže in tako napravljena rana dobro zamaže. Tako izrezani deli drevesne skorije morajo se pa skrbno pobrati in odstraniti, — najbolje jih je sežgati. Na ta način pokončá se od ene same babice do 60 jajčic, katera so kot makovo zrno velika. —

Prihodnjič opišem drevesne uši.

## Gospodarske skušnje.

\* *Zatuhli oves popraviti.* Po gotovih skušnjah, na debelo napravljenih, se dá zatuhlemu ovsu pa tudi drugemu žitu prav lahko in z zeló majhnimi stroški smrad popolnoma odpraviti, tako, da je zopet dober in zdrav, če se med 25 hektolitrov \*) tacega ovsa 1 hektoliter navadnega oglja, v prah zmletega pomeša in večkrat z lopatami premeče. Tako premešani kup naj leži kakih 8 dni, potem naj se preišče oves, ali je zatuhlost zgubil ali ne. Če ima še zatuhli duh, se to še enkrat z ogljem pomeša in potem čez 8 ali 14 dni zopet preišče. Zdaj je gotovo, da je oves zatuhli duh zgubil. Oves se potem po veterinici ogljenega prahu očisti. Če oves ni

\*) 1 hektoliter znaša po stari meri dva mernika in 10 maslnov.

## gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 23. julija 1879.

**O b s e g:** Okrožnica kmetijskim podružnicam kranjskim zarad izvršitve deželne postave od 26. svečana t. l. — Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov. (Dalje.) — Gospodarske novice. — Jezikoslovne opazke. — Slovensko slovstvo. — Popotne črtice. (Dalje.) — Grofa Taaffe-a politika. — Dopisi. — Novičar.

## Gospodarske stvari.

Okrožnica kmetijskim podružnicam kranjskim  
zarad izvršitve deželne postave

od 16. svečana t. l.

Deželni odbor je občinam razposlal okrožnico, s katero jim naznanja, da je postava za omišljenje plemenskih bikov od Nj. veličanstva cesarja 16. dne svečana t. l. potrjena in da tedaj županstvom dohaja dolžnost, kar brž skrbeti za to, da se ta postava v vseh kranjskih občinah po propisih izvrši. \*) Ob enem je pa deželni odbor se obrnil s prošnjo do družbe kmetijske, naj tudi ona za svojo stran po podružnicah svojih pripomore, da se občine vnamejo za to deželi prekoristno napravo. Odbor družbe kmetijske je to rad storil in ravnokar odborom kmetijskih podružnic razposlal to-le okrožnico:

„Častiti odbor! Sl. deželni odbor je družbi kmetijski z dopisom 24. junija t. l. št. 1555 izročil več iztiso v one okrožnice, ki jo je županstvom na Kranjskem razposlal v ta namen, da začne izvrševanje postave od 16. svečana t. l., katera zapoveduje županstvom, da skrbijo za to, da si vsaka občina omisli potrebno število dobrih plemenskih juncev.

V navedenem dopisu pa sl. deželni odbor izreka prošnjo, naj bi tudi družba kmetijska po vsi svoji moči pospeševala to važno zadevo in naj centralni odbor se obrne do podružničnih odborov, da bi oni županstvom kar največ morejo z dobrim svetom in če treba tudi dejansko na roke šli.

Izpolnovaje to željo deželnega odbora pošilja podpisani odbor v privitku častitemu odboru ono okrožnico s prošnjo za prav krepko pripomoč o tej za živinorejo našo velevažni zadevi, katero je kmetijska družba sprožila prvič v občnem zboru 22. novembra 1876. in potem dalje tako pospeševala, da je z Najvišim sklepom 16. svečana letošnjega leta postala deželna postava.

Ta naprava je za našo deželo nova, in prav zato je treba, da jej inteligentni kmetovalci z dobrimi sveti in prepričalnimi razjasnili vseljavo lajšajo.

Če žebec ne sme se spuščati, ki ni po komisij-skem ogledu dobil licence za to, bi bil pač očiten in neizmeren dobiček za živinorejo, če enaka postava ob-

\*) Nadjati se je in želeti, da tudi na Štajarskem kmalu dobijo enako postavo.

veljá tudi za junce. Vsak umen živinorejec vé, da je na dobrem junecu in žebcu za dober zarod največ ležeče. In če imajo celó v Švajci, kjer je sploh živinoreja na najvišji stopinji v Evropi, tako postavo, da smejo za plemo spuščati le po posebni komisiji potrjene junce, in da morajo občine imeti za vsacih 100 krav vsaj enega bika za plemo, more to našim gospodarjem najbolji dokaz biti za potrebo enake postave tudi pri nas, kjer je živinoreja še na nizki stopinji.

Če skupni nakup dobrega plemenskega bika posamezne gospodarje, ki imajo krave, tudi nekoliko goldinarjev stane, naj pomislijo, da jim dobiček po takem biku prirejenih večih in lepših telet koj povrne oni strošek, in nazadnje, ko junec ni več za plemo in se mesarju prodá, povrne se jim s tem nekoliko kupnih stroškov in stroškov za krmo juncevo, čegar gnoj je pa tudi nekaj vreden, ki jim zmanjšuje stroške vzdržavanja junca.

Naj bi naši kmetovalci ne prezrli resnice, da naši kranjski kmetovalci imajo v hlevu največi zaklad, kateri more, ako ga umejo ukoristiti, zeló opešanemu našemu kmetijstvu na noge pomagati.

Da bi gospodje odborniki častite podružnice na nj izvedene živinorejce svojega okraja tako podučevali in pripomogli k hitri izvršitvi tega, kar postava od 16. svečana t. l. za neizmerno korist deželi naši zaukazuje, na to gré pričujoča prošnja podpisanega centralnega odbora, ki bode tudi rad pripomogel občinam, kar je v njegovi moči, da se po celi deželi kmalu izvrši gori navedena postava.“

Glavni odbor c. kr. družbe kmetijske  
v Ljubljani 15. julija 1879.

Baron Karol Wurzbach.

Dr. Jan. Bleiweis.

Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih  
mrčesov.

(Dalje.)

## C. Drevesne uši.

1. Listne uši, mušice (Blattläuse; Aphida), katere se mnogokrat v brezbrojnim številu prikažejo, so sadnemu drevju zeló škodljivi mrčesi. Barve so zeló različne, katera ravná se po njihovem živéžu, to je, soku raznih dreves.

Skoraj vsako listno drevo ima svoje posebne uši; jabolčne in hruševe so bolj temno-zelene, češnjeve živo-

črne, marelične in češpljeve pa svitlo-zelene. Le ko stanj in oreh imata mir pred tem mrčesom. Množijo se izredno hitro in na jako posebno čudni način. Babice same so brez flafutic; mandeljci pa, koji so od babic nekoliko manjši, imajo mala krilca in se navadno še le v jeseni prikažejo, da najzadnjo letno babično generacijo oplodijo, katera potem svoja jajčica v razpoke drevesne skorije in na druge rastline nesti pričnejo, iz kojih se v prihodnji pomladi zopet edino le same brez-flafutne babice izležejo. Stare listne uši pa uže manjši mraz popolno uniči. Pomladi izlegle se babice (brez mandeljcev) porodijo zopet edino le same babice, kar se potem do jeseni neprestano rod za rodom ponavlja; še le pri najzadnji letni generaciji nahaja se med babicami tudi primerno število mandeljcev. Oplodba traja skoz več kot desetletnih rodov; to je tudi edini in pravi vzrok tako hitrega in izrednega pomnoževanja tega mrčesa.

Drevju zadajajo uši dvojno škodo: one z rilčki srkajo drevesni sok, to pa enoletne mladike v rasti zadržuje tako, da se sključijo in dostikrat tudi popolno usahnejo; njihovo blato (medena rôsa imenovano) na perji je prava podlaga in živež paleževim ali rjavim glivicam, katere ga v kratkem času popolno vniči, da se posuši in tako drevesu potrebnih redilnih gazov iz zraka srkati in dovaževati več ne more.

Da se ta škodljivi mrčes kolikor toliko vniči, naj se napadeni vrhovi mladik brez usmiljenja odrežejo (pri visokih drevesih pa z gosenčnimi škarjami odstrižejo) in se žgô. A skoraj najboljša je pa napadene drevesne dele z vodo, v kateri se je tobak razmakal ali pa pelin kahal, dobro pomočiti in oprati; potem prav kmalu pogine. To vspešno izvesti more se pa le na pritlikavcih in špalirjih, kakor tudi na še mladem visokorastečem drevju, katero pred tem mrčesom navadno največ trpi. Dobro je tudi od uši napadenemu drevesu puščati, kajti to dotok soka v nasjkrajne mladike in perje za nekoliko časa zadržuje in mrčes vsled pomanjkanja živeža pogine.

Med mrčesi najhujši preganjalec, požeruhar in ukončevalec listnih uši je pa polonica ali plevica (*Mariene-oder Blattlauskäfer; coccinella septempunctata*), katera jih brez usmiljenja mori in žré; ona tudi svoja jajčica med uši na napadeno listje polaga, iz katerih se uže v malo dneh podolgaste, proti glavi vedno krepkeje, rumenkasto-ali pa rudečkasto-bele ličinke, z od glave proti zadnjem koncu trupla polagoma zgubljajočo se črnkasto potezo — izvalé, ki se od samih listnih uši živé in so, kakor pozneje polonice same, močno požrešne. Kdor hoče, da mu listne uši v drevesnici in sadnem vrtu prehude škode prizadjale ne bodo, naj, kolikor moči, veliko število polonic nalovi, jih v drevesnico (sadni vrt) donaša, kjer bodo, dokler je za-nje kaj živeža, rade ostale, mu drevje listnih uši hitro popolno osnažile in mali trud njihovega nabiranja z obilnimi obresti prav dobro poplačale.

(Konec prihodnjič.)

## 12 zapovedi za dobro napravo surovega masla.

Iz predavanja dr. Wilhelma v zboru podružnice Ausseeske.

1. Prvi pogoj pred vsem in zmerom za napravo dobrega in okusnega surovega masla (putra) in da se maslo dolgo obdrži dobro, je snažnost. Zato vse, kar z mlekom v dotiko pride, mora popolno snažno in čedno biti. Čedno mora biti vime kravje, — čedna mora biti roka dekle, katera kravo molze, — čeden mora biti hram (mlečnica), kjer se mleko spravlja, — čedna posoda, v katero se smetana spravlja, — čedna mora

biti pinja in snažno vse, s čemur se surovo maslo gnjete in kjer se hranuje, dokler se ne prodá.

2. Predno se tedaj krava molze, se jej mora vime dobro umiti in posušiti; isto tako si tudi dekla mora skrbno roke umiti, predno molzti začne.

3. Namolženo mleko naj se brž ko mogoče iz hleva spravi, da se ne navzame hlevskega duha. V mlečnici se mora pa brž dvakrat skozi tanjko sitice precediti, da kak las ali kaj družega tacega v mleku ne ostane.

4. Mlečnica (mlečni hram) se ne sme za nič družega rabiti in nobene druge reči v njej biti, kakor mleko samo. Zrak v mlečnici mora biti čist in mlečnica taka, da se lahko prezrači, pa tudi potrebna toplota v njej obdrži; zato treba, da v zimskem času ima peč.

5. Da se smetana nareja na mleku, se navadno vlije v latvice; latvice morajo pa plitve biti, k večjemu kake 3 palce (7 do 8 centimetrov) globoke. Latvice se v mlečnici postavijo ena zraven druge na čedna pa suha tla ali pa na lese, ki so le malo više kot tla. Zeló napačno je, če latvice stojijo ena nad drugo.

Latvice so pa lesene, lončene, steklene, iz emajli-ranega vlitega železa ali pa dobro pocinjenega železnega plêha. Plehaste, dobro pocinjene, so med vsemi najboljše zato, ker so trpežne, se lahko čedijo, pa so tudi dober kup.

Mlečnica ne sme topleja biti kot k večjemu 12 stopinj R., mrzleja pa tudi ne kot 10 stopinj, zato treba, poleti jo pridno zračiti in podnevi ob hudi vročini okna odpirati, pozimi pa kuriti.

Posnema se smetana čez 36 do 48 ur, dokler je mleko še sladko. Posebno poleti je treba paziti na to, da se mleko posname, predno se začne kisati, a vendar ne prenašlo.

6. Posnema se pa smetana tako, da se posname sama vsa, nič pa od mleka zraven ne vzame. Najbolje se to opravi s plošnato plehasto žlico, v kateri so majhne luknjice, skozi katere lahko mleko odteče.

7. Kdor hoče posebno fino surovo maslo napraviti, mora sladko smetano mēsti.

8. Da se smetana srečno vmete, je največ odvisno od tega, koliko toplote ima smetana. Sladka smetana se najbolj vmēte, če ima 9 stopinj R. toplote, kedar se v pinjo vlije. Če je tedaj smetana topleja, se mora pinja v mrzlo vodo postaviti, da se shladí na 9 stopinj; če pa je mrzleja, se mora pinja postaviti v vročo vodo, in smetana v pinji mešati tako dolgo, da dobí gori povedano toploto. Prilivati gorke ali mrzle vode se smetani nikoli ne sme, sicer se maslo težje vmete in mu je škodljivo. Pozimi se pinja mora poprej s toplo vodo umiti, da se smetana v njej ne shladí preveč.

9. Lesene pinje so boljše od plehastih.

10. Pinja naj se le na pol napolni s smetano. Mēsti se ne sme prebitro.

11. Gnjesti se ne sme z roko, ampak z lesenimi lopatami.

12. Če se iz kiselkaste smetane surovo maslo dela, se ga več dobí, al ne drži se dolgo, če ni osoljeno. Tudi mora kiselkastka smetana malo toplejša biti (10 do 12 stopinj R.), kedar se v pinjo vlije.

## Gospodarske novice.

\* 5 štipendij za učence kmetijstva je ravnokar za sinove koroških starišev osnoval v Belaku na Koroškem 19. junija t. l. umrli posestnik V. E. Feldner. Zapuštil je v ta blagi namen 30.000 gold., katerih obresti naj se obrnejo za 5 štipendij takim mladenčem, ki so

drug“ — in nikdar se ni počenjalo v hlevu z mlekom to in ono, kakor sedaj.“ Ustopil je hlapec, govoreč, „da je on uže orál, ko so „„drugi ljudje““ še nosili abecednik pod pazduho, zatorej ga sedaj nima kedó učiti, kako se orje.“ Takisto so se oglašali drugi posli.

„Čudno“ — je dejal župnik sam sebi — „saj ima vendar moj kaplan zgolj dobre namene, a ljudém ni po gódu; če se godí dalje tako, zapustí me vsa družina.“

Najmirnejše je prenašala vse prenapredbe stara Jera, ki je iz davna gospodarila in kuhala v farovžu. Res, krvavelo je tudi njej srcé, ko je morala poklátí kokoši, katere je uže 10—12 let po materski redila, ker se je govorilo, „da so nerabljivi žerubi“. Tako rada je imela živalice, če tudi so uže 10 let jako po malem legle jajec, zato je imela mladih jarčic, in te so vendar toliko nalegle jajec, kolikor jih je bilo treba za dom. Umevati le ni mogla gospoda župnika, kako dovoljujejo vse te smrtne sodbe njenim kokošim! Od kokoši se niti zárod ni ohranjal, nego neutrudljivi „gospodarstveni oskrbnik“ si je naročil iz daleč jajec za valiti, „da bi prišel do čvrstega zaroda.“ Toda tū bi skoraj bil služil ljudém v smeh: poslana jajca so bili zaprtki in izvalilo se ni niti jedno pišče. Uže so si škodoželjni ljudje šepetali na skrivaj, „kaj bode li s tem piškavim zarodom“, ko je v tem dospela druga poslatev jajec ter se je pokazal drugačen vspeh. Po nekih tednih so pokazala krepka ogrodjica izvaljenih piščet lepe bramajske kokoši.

Vendar našega kaplana prenapredbe niso sezale zgolj na okrožje farovško, nego vse ljudi, kateri so mu prišli pred oči, je skušal pridobivati za umno gospodarstvo. Počenši v šoli pri otrocih, katerih je poučeval v tem obziru, do samostojnih zemljišnih gospodarjev se je širil njega pouk. Poslednjim je dajal obilo dobrih svetov, kako naj si napravijo gnojšča — kakoršno je v farovžu — in kako si z lahka obračajo na veliko korist odtekajočo gnojnico. Tudi jih je učil cepiti drevje ter jim ponujal cepičev najžlahnejših vrst iz farovškega vrta brez vsega plačila. Žal, imel je sicer mnogo slušalcev, al izprva se skoraj nikdo ni ravnal po njega ukih.... Temu se je zdelo prezidovanje gnojšča predrago, drugemu se je uvidevalo požlahnovanje sadnih dreves pretežavno in negotovo, tretji je menil, da svoje njive ne sme globočje orati, nego dozdej, in moker travnik je prav v suši najboljši. In tako so se — največ za njega hrbtom — sklepala različna ugovaranja, da bi le ne bilo dati slovó starim ukoreninjenim navadam in vražam. Osobito, kar se tiče gospodarskih mašin — sam uže ne vem, kako so se ljudje repenčili proti njim, in konec vsemu protivenju je bila stara pesem: „to so igrače, katere so samo za bogatine, imejče novcev, Bog zná koliko! Nekatere cenó kupljene mašine, ki zaradi tega tudi niso bile za rabo, so storile ljudi nezaupne. A vrhu vsega se je čul samo en glas: „duhovnik naj opravlja svojo službo v cerkvi in šoli, tam je njemu mesto; al na njivi, tū uže samí znamo, česa nam je delati, zatorej ne potrebujemo učitelja.“

Tako se je godilo skoraj dve leti. Prijateljstvo župnikovo in kaplanovo pa je ostalo neskaljeno, kajti spoštovala sta drug drugega.

Začenjal je zoréti sad vsega prizadevanja kaplanovega. Farovške njive so se na bližnjem klancu, odkodar se je videla vsa okolica, lahko razločevale od vseh drugih na prvi pogled. Zibalo se je po njih težko klasje, v tem, ko je na marsikaterega soseda zemlji vzrastlo le ničevó žito ali plevel. Sadni vrt, pred dvema letoma, ves obrezan, da bi človek bil mislil, po njem je, rodil je sedaj okusno sadje, kakoršnega uže davno prej ne. Krave župnikove so bile najlepše v vsi vasi, in teleta svoja je župnik prodajal 30% dražje od drugih

sosedov. Tudi pôsli so se bili počasi privadili novemu redu in vrla Jera je imela nove kokoši rajši, nego li prejšnje stare, kajti za jajca, ki so jih legle, je toliko novcev dobivala, kolikor je bilo kuhinjskih troškov, ni jej bilo zdaj več treba hoditi „starega gospoda“ prosit novcev za „to in óno“. In dninarji, dobro plačani, so zeló pridno delali, rekoč: „delajmo kurajžno, sicer pridejo mašine in nam je prijeti beraško palico.“

Kedaj bode neki vlada oskrkela več prilike bogoslovcem učiti se kmetijstva in po taki poti deželam dala mnogo gospodarstvenih misijonarjev?

Po „Wr. landw. Ztg.“ posnel prijatelj kmetijstvu.

## Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov.

### C. Drevesne uši.

(Dalje.)

2. Krvna uš (Blutlaus, Aphis lanigera). Ta drevesna uš, katera se je še le v poznejem času v več krajih prikazala, napada osobito jablanova drevesa in prouzročuje neizrečeno škodo, kamor se je zanesla. Ona je belkasto-ružava škodljivka, poseda navadno v razpokah in ranah drevesne skorije in lesa, a čestokrat tudi pod zemljo na drevesnih koreninah. Ako se zmečka, da iz sebe nek krvavo-rudeči sok, od katerega tudi ime tega mrčesa izvira. Pokončuje se veliko težavneje kakor njene sovrstnice (druge drevesne uši), ker njena zalega v zemlji prezimuje in hudi mraz brez vse škode prenaša.

Izrezovanje napadenih drevesnih delov, opiranje s zelenim mjiлом (žajfo), umivanje z močnim tabakovim lugom ali pa špiritom so še najboljši pokončevalni pripomočki te hude uši. Tudi je dobro napadene drevesne dele dobro z apnom pobeliti in apna okoli drevesa v zemljo podkopati, katero v zemlji prezimujejo krvne uši pokončá in umorí. Vsi ti (razen zadnje navedenega) pokončevalni pripomočki se pa le pri nizkih in mlajših visokorastečih jabolčnih drevesih dajo vspešno izvesti.

3. Škrlatne uši, ščitarice (Schildläuse, coccida). Brezflafutne babice tega mrčesa imajo ščitu podobno, podolgovato ali pa skoraj popolnoma okroglo truplo, pod katerim svoja jajčica na drevesno skorijo nesó, in to v obilnem številu, večidel v neko svilnato tvarino, na katerih poginejo, se usuše in ostanejo na njih kot pokrivalo in bramba proti slabemu vremenu. One imajo rilčke, zeló tanke, iz 6 do 25 udkov obstoječe tipalnice, ostanejo vedno nepremično na istem mestu in živé se od drevesnega soka.

Njihovi, malim muham podobni mandeljci imajo po dve, tudi po štiri kviško štrleče flafutice, a na zadnjem delu trupla pa po dve ščetinici in so brez rilčkov; prej kot flafutice dobé, spremenijo se v nimfe. — Te uši oškodujejo navadno enoletne mladike — najraje hrušvega drevja, napadajo pa tudi druge gladke drevesne dele; izsrkovaje sok zadržujejo drevo v rasti; obodena skorja eno- in dveletnih mladik se čestokrat skoraj do lesa olupí, sicer pa postane rapavo-šuplja, kakor da bi grintava bila. Take mladike tudi niso za požlahnjevanje primerne, ker se na njih jajčica tega mrčesa nahajajo in z mladiko vred prenešen je tudi mrčes sam na mlado drevesce, kateri prec iz začetka sadjerejcu nepotrebne in sitnega dela napravlja. — Mladike je lahko po rapavi koži spoznati.

Pokončujejo se ščitarice najzdatneje s tem, da se raz mladike dobro okrtáijo in se napaderi deli z apnom pobelijo, katero njihovo morebitno zalego umorí in zadano oškodovanje mladik popolnoma zazdravi.

Tako bilo bi opisanih nekoliko najhujših mrčesov škodljivcev sadnega drevja in pokazan način, po katerem more se njihovo pomnoževanje kolikor toliko uspešno zapreči in zdatno zmanjšati. Ta način pokončevanja je pa umeten, ker ga človek sam izvaja. Naravni pokončevalci sadnemu drevju škodljivih mrčesov nahajajo se pa v živalstvu samem, osobito: krt, prešiči; topirji, žolne, brgljezi, plezovti, kukavice, vseh vrst senice, škorci, vse ptice pevke (posebno vrste ščinkovcev), lastovice, hudourniki, — žabe, krote, jaščerice, kuščarji in slepci; med žužki samimi pa: vsakovrstni krešci, polonice, muškatniki, — ôse najednice, muhe mrharice, katere svoja jajčica v jajčica ali pa gosenčina trupla polagajo in jih s tem umoré, in pa pajki. Vsi ti mrčesi vničujejo druge ali v zalegi, ličinkah in bubah, ali pa tudi uže popolno dovršene in razvite.

Zatoraj, kmetovalci! varujte te svoje največe dobrotnike in nikar jih ne preganjajte, še manj pa morite. Pa tudi vi, gospodje sokolegi, razlagajte pri prirodopisnem poduku svoji šolski mladini pred vsem o kmetijstvu škodljivih in koristnih živalih svojega kraja; pokažite jej vse dejansko; učite jo prve zdatno zatirati, druge pa čuvati in varovati. Tak prirodopisni nauk bode na deželi med kmeti tisočkrat več koristil, nego oni suhoparni o tujezemskih živalih, katere se mladini k večjemu v oblikah pokazati morejo, a se z njihovim življenjem praktično seznaniti ne more. Teh živali se pa dalje tudi v naših mrzlih krajih nikdar bati ni. Čemu s tujim, neznanim prazno slamo mlatiti, domače, praktično pa v nemar puščati!

Tudi v čitankah za više oddelke in razrede slovenskih ljudskih šol bilo bi za prirodopisni nauk na pravem mestu vpisanih nekoliko škodljivih in koristnih mrčesov gledé kmetijstva, katera tvarina naj bi se mladini dejansko razjasnovala s pomočjo mrčesov samih in bi ji za poduk na pamet služila.

Ravno to naj bi veljalo tudi gledé domačega rastlinstva in nekaterih zdravilnih zelišč in cvetja, na pr. bezgovo in lipovo cvetje, roža sv. Antona (arnica), gorska zvezda (astra montana) itd., kar naj bi se v nobeni hiši — kot domače zdravilo — ne pogrešalo.

Ravno učitelji v povedanih obzirih za prid in korist svojih šolskih občin z malim trudom prav veliko dobrega lahko storé, za kar jim bo ljudstvo gotovo hvaležno. \*)

Prem 24. junija 1879.

M. Rant,  
narodni učitelj.

## Prijazna beseda vipavskim kmetovalcem.

Ni ga skoraj dneva, da bi se zdaj ob času sadja, naj uže domá v izbi ali na vrtu sedim, ali pa po polji, vinogradih itd. hodim, ne spominjal besed nepozabljivega rajncega Matija Vrtovca, kateri je Vipavcem klical: „Vipavci! sadite pitanega sadnega drevja, sadite zgodnjih sort grozdja več, kajti prišel bode čas železnice, v katerem se bode sadje prav lahko in prav drago v daljne daljne kraje, na Dunaj, v Prago, da še celó na Rusko v Moskvo, Petrograd itd. prodajalo!“

In kako bi se teh besedí ne spominjal, ko vidim, da se uže mnogo let sem tako lepo izpolnujejo! Kakor sem uže pred več letí — pisoč v ravno tej zadevi v „Novicah“ — povedal, obstala je nekdaž vsa vipavska sadna kupčija le v tem, da so Budajnci, Gaberci in Slapenci s svojimi oslički po dolini okoli lazili ter sadje,

\*) Naj bi gospodje učitelji po vsem slovenskem svetu se ravnali po gosp. Rantovih podukih! Vred.

in to le najlepše, po zeló nizki ceni — po domače rečeno „pod špotom“ skupovali ter v Postojno, Ljubljano, Idrijo in v kranjske trge in mesta izpeljevali. Kakor da bi se bilo danes zgodilo, se spominjam, kako je pred veliko leti, ko sem še majhen deček bil, Budajncem k mojemu očetu prišel, vse hruškovo drevje obhodil ter za vse najplemenitejše hruške, tako imenovane „brutabone“ 8 starih forintov obljubil, a ne več tudi dal, hrušek bilo je pa toliko, da je dvakrat z oslički po-nje prišel, ter jih vsakrat komaj odpeljal.

A kako vse drugače je danes! Danes potegnil bi človek za ravno tiste hruške tudi 40 forintov, kajti spod 12 do 15 soldov kilo se najslabših, ne pa najfinejših hrušek ne dobí, in še za to ceno se blago nikomur ne usiluje, marveč kupec mora za drag denar skoraj sadja še prositi. Da! dandanes je v vipavski dolini s sadjem uže vse drugačna kupčija. Komaj odcvetejo češnje, uže dobí ta pismo iz Ljubljane, drug iz Gradca, tretji iz Dunaja, četrti iz Prage, in v vseh pismih se povprašuje, kako kažejo kaj češnje, bode kaj marelic, hrušek, ringlotov itd.? In ko dobijo odgovor, da češnje ali to in uno sadje dobro kaže, glej! češnje se še prav ne porudečijo, uže se sliši: na Slapu jih skupavata dva „Nemca“, v Vipavi dva, na Vrhpolju eden, v Mančah eden itd., in po cestah se vidi voz za vozom praznih cajn dohajati, polnih pa odhajati. In ako se človek podá v vas ali pa tje na prostor, kjer „Nemec“ nakupuje, kako je vse živo! Tukaj se ne vidi več nekdanji kisli obraz prodajalca, kateremu se je smililo, cel kup najlepšega sadja — prodati — no recimo „pet krav za en groš“ dati, — ne vidiš več Budajnce s fajfcô v ustih zaničljivo okoli sadja hoditi in memrati. Ne, ne! vsega tega ne vidiš več, ampak vidijo se veseli obrazi kupca „Nemca“ in njegovih pomagačev, kateri vsacega ali pa vsako, katera sadja prinese, šaljivo pozdravijo, malo z nizko ceno podražijo, potem jim pa vendarle hitro koš z roke ali glave vzamejo ter na vago položijo, pošteno tehtajo, plačajo ter se prijazno „z Bogom! prinesite še“ poslovijo. Vidijo se veseli prodajalci, kateri za sadje brez vsega truda pridelano lepe denarce dobijo, — znabiti edini denar, razen onega, ki ga skupijo za vinsko letino, ako ta popolnem ne izostane. Kako veselje je pa še le po vasi, ko se za kako sadje oglašá kupcev toliko, da ga celo nikomur ni treba ponujati, kakor je to na primer lansko leto slučajno bilo z marelicami! Tù vidiš resnobe mešetarja „Nemca“ po vasi po hišah upiti: „tje doli k nam prinesite robo, mi — druge besede kakor mi se ne poslužuje mešetar — jo plačamo po 15.“ Komaj pa ta peté odnese, pride že oni družega „Nemca“ kričé: „mi plačamo lepo robo po 18“, — oni tretjega: „mi po 20“ itd. Vsak hip se vidi lahko ob takih prilikah fantič, ki z lističem v roki v Vipavo teče, na katerem se bere telegrafično naznani: „waare bereits 18, bereits 20 itd., noch einkaufen? N. N.“ In fantič priteče z odgovorom nazaj; cena na to pri enem „Nemcu“ poskoči, pri drugem, tretjem še više. Prodajalci imajo večinoma že sadje domá obrano, pa mnogi ga nočejo še prodati, ker se nadjajo, da mu bode cena še bolj poskočila, zato hodijo le od enega Nemca do družega, pozvedovat, kako da plačujejo, smijaje se kupcu in mešetetu, katerega silita, naj sadje prinese, rekši: „e, saj boste še dražje plačali.“

Vsak prostor, kjer se sadje skupuje, podoben je v takem času skoraj mali borzi. Po vasi, posebno po krčmah, je vse veselo, le „Budajncem“ ta se drží klavrno v krčmi in čaka, bode li svoje škatle napolnil ali ne. Kar na enkrat dobí en „Nemcev“ telegram: „Nicht mehr einkaufen, Waare zu reif angelangt. N. N.“, — drugi pa ima „robe“ dovolj! Pok! zdaj se prične tretji, še bolj pa Budajncem smejeti, mešetje so klavrní, kajti cena